МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет — Арадувл 1923 шера дензе

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советий Министрий Совета орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

№ 12 (2564). | Шинарди. 28 январь 1964 шу. | Мах 2 кап.

БIАЬСТАННА — ЛЕРТТIА КИЙЧО

ХIара денна хьинар совдоахаш, чуйнина къахьегаш ба укх деношка Нохч-ГIалгIайчен юртбоахама къахьегамхой. Шерра социалистически яхь йоаржаьй цар февраль бетта хургйолча КПСС ЦК Пленума сийна. Колхозхоша, совхозийн болхлоша, юртбоахама специалисташа гучайоах керда торонаш, 1964 шера ялат, дулх, шура, иштта кхйолча юртбоахама продукташ дукхагIа яхара тIанийду керда социалистически декхараш. Уж сийлен декхараш толамца кхоачашдара республика юртбоахама къахьегамхоша шоай керттера низаш тIадерзадьа лаьттан культура лакхъяра, кхашка шортта минеральнии органически удобренеш яхкара, балхашта комплексни механизаци яра, Iилмаина карагIдаьннари дикагIбарий опыти балха юкъе кхьара. Уж бехктоккаме декхараш хIанзе кхоачашде дезаш да. Цудухьа Iалаьмате боккха лоархIам болаш гIулакх да семилетка ялхлагIча шера бIаьстанна лерттIа кийчо яр. Из гIулакх дика кхета в деш, республика пхьадолча боахамашка хIанзале дукха балдаш даьд бIаьстанна дика кийчо яра.

«Надтеречный» совхоза пхьоалагIча отделене дIадахача шера 360 эзар пунт ялат делар Даьхенна. Укх шера цигарча къахьегамхоша пачхьалкхен амбарашка 500 эзар пунт ялат чутасса дош деннад. Дизза шоай дош кхоачашдара отделене къахьегамхоша хIанз чIоагIа къахьет бIаьстанна кийчлуш. ХIанале ремонт яь баьлиаб уж ерригача тIехьаюэзача инвентарь, кастта кийчъяь ярга ерригa трактораш. Иштта кийчдаьд дерригa дIадувргдола фу а.

Юртбоахама техника ремонт ерга йистедоалаш латт Наурски производственни управленерча «Гвардейский» совхозе. Нормаш 130—140 процент кхоачашъеш къахьет цигарча механизаторaша.

КПСС ЦК Пленум болх бе йоалургйола дя тIакхвалекхьа ерригача юртболхаме техникана ремонт яь йистекъкха дош а денна къахьегаш ба Шаьта производственни управленерча Ленина цIерахча колхоза механизаторaш.

Юртбоахама къахьегамхошта агрохиме дешар Iомаделга дика вIаштIехьдаьккхад Сунженски производственни управленерча боахамашка.

БIаьстанна дика кийчо еш дола боахамаш дувцаш масалаш кхы а дукха доаллалe йиш я. Бакъда, цхьайолча колхозашкен совхозашкен хIанз а йоаттIача бесса йоакхо яц цу гIулакха.

Урус-Мартана производственни управленерча «Самашкинский» яхача совхозе геттара ледара латт юртбоахама техникача ремонт елга. Январь бетта 3 нухаран 3 трактораи мара ремонт ьинц. 47 трактор я совхозе хIана а товянза.

Цу управленерча «Горец» яхача совхозе геттара во пайда эц минеральни удобренеех. Кхашка минеральни удобренеш товсара яз план а кхоачашъяьяц цига.

Минеральни удобренеш кхашка товсара гIулакх ледара латт Наьсарен производственни управленерча пхьодолча боахамашка а.

БIаьстанна ледара кийчо еш йола моттиташ кхы а я республике. Цхьабакъда, из гIулакх кхы дIахо ла мегаргдац.

Укх шера бIаьстан балхаш дIадолалургда юртбоахама интенсификаци яра колхозхоша, совхозий болхлоша доаттабеча къовсама ларда тIа. Цу гIулакхо вай кадрашкара дIадех дукха хоаш хилар. Цаьна геттара дика йоваш хила ева хIанзара техника, Iилмаина карагIдаьннар, дикагIбарий опыт. ЧIоагIа лоархIаме да колхозхоштех совхозий болхлоштех агрохиме дешаш Iомалар.

Цудухьа массадолча боахамашка кхетамца вIаштIехьдаккха деза юртбоахама къахьегамхошта дешар Iомаделга. Цу гIулакха цхьаддаш тIахьожам лоаттабе декхарийла я партийни организацеш. ХIанз бIаьстен балхаш дIадоладала ха хьатIакхачалехьа хIара вкархо, механизатор Iомазе веза техника делае, массайолча тайпа удобренеех нийса пайда эца. ЧIоагIа лоархIаме да механизаторий дешар бIаьстанна кийчо ярв дузадена хилар. Юртбоахама къахьегамхой дIакхетабе беза удобренеех боалача пайдах. Лакхара хьувкъамаш чуэцара, хIара гектара тIара дукхагIа продукци яккхара тIагIертта къовсем лоаттабеза. БIаьстан балхаш агротехнико яхача тайпара лоацача хана чаккхаха деза.

Ханнахьа кийчъяь йистекха еза ерригa трактораш, нухараш, культиватораш, сеялкаш. ХIаккзехьа кийчъе деза дIадувргдола фу.

Колхозий, совхозий кулгалхой, производственни управленей специалисташ декхарийла ба ерригa торонаш гучаяха, балха планаш оттае.

Шаьхка а хьажа деза ялат дIадувргдолча лаьттай структурага, дIае еза дикагIйола культураш. Цо торо хулийтаргья хIара гектара тIара дукхагIа продукци яккха. ХIара боахаме хIанззехьа белгалдаккха деза, малагIча тайпара лакхдергда хьувкъамаш, сенах чIоагIъергья доакъарий база, малагIа гIулакхаш вIаштIехьдоахаргда экономика лакхъяра.

КПСС ЦК Пленума сийна ньржача социалистически яхье доккхий толамаш доахаш ба республика юртбоахама къахьегамхой. Цар дукха пайдане предложенеш тел дIахо болх тоабара, юртбоахам дегIабоалабара керда торонаш гучаяхара. Царех пайда эца декхарийла я партийни организацеш. БIаьстанна лерттIа кийчо елга вIаштIехьдаккха деза хIара боахаме. Дерригa низашц оарцагIдаха семилетка ялхлагIча шера лакхара хьувкъамаш чуэцара!

Пленума сийна

Грозненски Центральни ремонтно-механически завода котельнисварочни участка коллектив къаьстта дика къахьегаш я. Коммунистически къахьегама сийлен цIи лелаеча цу участка болхлоша керда дараш балха юкъе кхухьаш дя тIехьа къахьегама овсарле лакхъю, арахецача продукцега дIабоза мах иштта лохбу.

КПСС ЦК декабрьски Пленума решенеш йиззе кхоачаш а еш къаьстта дика къахьега дош деннад цу коллективо. Укх шера план 15-ча декабре кхоачашъе лерхI цо. Сварочни процессашта автоматизаци ярца къахьегама овсарле массехказ лакхъе лерхI. Эзараш соман пачхьалкхена пайда а бергболаш 10 рационализаторски предложени балха юкъе хьоргья. Хьалхашка латта декхараш дизза кхоачашдеш хIара смена норме 135—140 процент кхоачашъеш ва рационализатор Голошевиев. ХIанз коммунистически къахьегама ударник яха сийлен цIи лелаеш ва цо. Къаьстта дика къахьегаш ва нов. Морозов а. Сварочни автомата тIа болх а беш дикка лакхъяьй цо арахецача буровой оборудоване дикал. Цун бригадо кулгалхошкара дийхад смена нормаш 20 процент лакхъяр. Цар болам хьаллаьцаб завода дуккхача болхлоша. ХIара смена норма 150 процент кхоачашъю вов. Морозова кулгаладеча бригадо. Иштта хьинаре къахьегаш ва коммунистически къахьегама ударник вов. Цымлянский, иштта кхыбараш а.

К. ГОЛУБКОВ,
ЦРМЗ инженер-технолог.

Сурта тIа: АДК-500 яхача электро - сварочни автоматаца МСП-2 яхача цилиндра сварка еш ва вов. Морозов.

И. Плиева сурт.

ХЬАЛХА ЛАТТА БРИГАДА

Толамца чакхдаьккхар семилетка пхелагIа шу МагIалбика мехкдаьттахоша. Шера эзаши хаьал хьалха кхоачаш а яь, планал совгIа эзараш тоннаш мехкдаьтта деннад Даьхенна Ленина орден лелаеча, коммунистически къахьегама пхьоалагIча промысла коллективо.

Дика дIадоладаьд керда шу бригада коллективо. Мехкдаьтта даккхара план йоккха я укх шера, пхьабакъда цунах бIукъожош яц бригада. Январа хьалхарча декаде планал совгIа 60 тонн мехкдаьтта даьккхад. Из дика котало я.

Бригадо балха тIехь доахача толамий ерригa къайле латт цун хIара члено хьаьнала хьинаре къахьегаш хиларах. Геттара дика болх беш ва Самойлов Петр, шийн гIулакх дика довз цуна. Беррашка дIамита сат волаш вера из балха юкъьашна, гIо дара балхаш дора цо. ХIама хьадара тIера вола из сихха белгалваьлар. ТIаккха оператора гIонча болх белар Самойловта. Цо из болх ка йоалаш бора, балха говзала разряд лакхъеш оператор вир цох. ХIанз из мастера хьалхара гIонча ва. Къаьлача болхлоша цхьана скважинашка хьожаш хул Самойлов каст-каста. Цуна скважинашка доза хIара даькъа такиаг довз, мичакъа малагIа насос латт хоа. Дика холу скважине балха новкъарле еш дола кхоачамбоацараш. Цунгара дукха шоашта пайдане хIама Iомаду къонача операторaша. Балха разрядаш кха новкъостал дир цо операторaшта Яснев Букара, Оздоев Мурада, Резников Евгенена, кхычарна. ХIанз цу операторaша шоаш лелаю скважинаш, балха норма 125—130 процент кхоачашъю. Ялх къамах бола нах ба бригаде болх беш. Цхьа дезал санна барт тайна, вIаши хьожаш, новкъостал деш бах уж. Йоккхача химе яхача бола мехкдаьтта дукхагIа доаккхаш КПСС ЦК декабрьски Пленума решенеш кхоачашъяра юкъе дика дакъа лоац бригадо.

Укх шера февраль бетта хургйолча парте ЦК Пленума къахьегама толамаш даькa сийлениа дакъa яха лерхI бригада колективо.

А. ТАГУРОВ.

ЛЕНИНА ВАСКЕТАШЦА

ЛЕНИНГРАД, 27 январь. (ТАСС). 40 шу даьннад Петроградах Ленинград аьнна цIи тилла. Городерча къахьегамхоша йоккха сийле а лаьрхIа тIанийнар Ерригсоюзни Советий II съезда цу хьакъехьара соцам. ХIара ленинградцо кхетадора цIеча Питера пролетариато даьча гIулакхий сий деш из съезда исторически соцам баь хилар. ХIаьта цу хана денз городо лелаеш йолча Ленина цIеро декхарийла дора революве баьччо хьаь традицеш лелаяра совнагIа, дIадо дегIайоале а.

Нева тIарча городах Сийлахь-воккхача Ленина цIи тилла шоэткъа шу дузача денца цхьана дездеш кхы цхьаьнка а белгалара ди да — 900 ди доаккхаш го а баь шоай город лораеш хинна дезал дола нах сацийа болбе гIийрта гитлеровски захватчикаш Ленинграда шхе бизза хIалан баь ткъо шу дуза ди.

Дерригача советски халкъаца цхьана, коммунизм хьалъяра сийлахь-йоккхача программо дегаш ура а отталаь даьхен низ а сийле а совьяккхара хьинаре къахьегаш ба Ленина городера къахьегамхой. Берригача мехка электрификаци яра хьакъехьара ленински идеяш кхоачашъяра доккха дакъa лоац ленинградцаша. Хьалдеш латтача доккхийча энергетика гIирсашта этара дикагIа йола турбинаш, генератораш, кхыйола оборудовани, химикашта толамагIа йола аппаратура лоаттаю Ленина городерча машиностроителаша, приборостроителаша, конструкторaша, Iилмахоша.

«Красный молот» яхача грозненски машинаш еча заводе хьаьнай химически мехкдаьттан аппараташ арахецаргйола керда цех. Из цех болх бе йолаенначул тIехьа цхьан яхазен яьнд ца Iеш аласамъяргья йоккхача химе кердача гIирсашта лаьрхIа арахецаш йола аппараташ.

СУРТА ТIА: кердача цехе.

В. Байдалова сурт.
ТАСС фотохроника.

СЕМИЛЕТКА ЛОАРХIАМЕГIАРА ЗАДАНЕШ ТОЛАМЕ КХОАЧАШЪЮ

(СССР халкъа боахам 1963 шера)

Парте XXII-ча съездах цул тIехьагIарча КПСС ЦК Пленумийн исторически решенеш кхоачаш а еш Советски Союза къахьегамхоша семилетка пхелагIча шера керда толамаш даьхар экономика дегIайоалаеча, халкъа торо а цун вахара культурни боарам а айдеча.

СССР Министрий Советерча Центральни статистически управлене хоама тIа йоах, 1963 шера халкъа боахам дегIабоалабара план тIехкхоачашъяьй. Шера промышленни продукци дукхагIа яьккхай 8,5 процент, цу даькъа производства средстваш («А» группа) хьаяра — 10 процент, халкъо леладу предметаш («Б» группа) хьадара — 5 процент.

ВорхI шера плана заданеш дикка тIехкхоачашъеш я. Промышленноста валови продукци 58 процент дукхагIа хиннай хьалхарча пхе шера ворхI шера планах дукхагIа хилийта лаьрхIа хиннар 51 процент йолча метте: семилетка заданеш совнагIа 37 миллиард гаргга сома мехка продукци арахийцай.

Шера план бIарча хьанйцачел продукце дукхагIа долча лоархIамегIарча тайпаштен кхоачам а тIехкхоачам а яьй ерригача союзни республикашен ерригача экономически районий совнархозашен.

ЦСУ шин хоама тIа хьахьох, цхьашадолча промышленноста доакъоша валови продукци цул хьалхагIа дIадахача шерарчул дукхагIа арахийца хилар: хими — 16 процент, Iаьржен сийрха бесаш долен металлурги — 9 процент, доагори энергетикен — 10 процент, машиностроении металлообработкен—13 процент, гIишлой материалаш — 8 процент, хьу, чаххьаккхар — 7 процент, яйга промышленность — 2 процент, культурно-бытовой гIулакхашта эша предметаш — 9 процент, кхачан промышленность — 5 процент.

ДIадахача шера 19,9 миллион тонн арахийцай минеральни удобренеш, синтетически кIувнаши пластически массаши — 889 эзар тонн, искусственни синтетически хьоаса — 308 эзар тонн, автомобильни покрышкаш — 22,6 миллион, чон лоаладаьд 58,7 миллион тонн, болат — 80,2 миллион тонн, хьаьнй 62,4 миллион тонн прокат, болата турбаш — 1240 миллион тонн, аьшка руда даьккхад 137 миллион тонн, мехкдаьтта — 206 миллион тонн, газ — 91,5 миллиард кубически метр, кIор — 532 миллион тонн, электроэнерги 412 миллиард киловатт-сахьат, турбинаш кийчъяьй 11,9 миллион киловатт, турбинашта генераторaш — 11,9 миллион киловатт, металла тела станокаш—183 эзар, пхьоллера-прессови машинаш — 33,8 эзар, приборaш—1,7 миллиард сома мальха, металлургически оборудовани 236 эзар тонн, химически оборудовани — 287 миллион сома мальха, машиниаькъашка лела тепловозаш — 1.517 секций, машиниаькъашка лела электровозаш — 643, автомобилаш — 587 эзар, трактораш — 325 эзар, юртбоахама машинаш ерригаш а — 1371 миллион сома мальха, экскаватораш — 17,9 эзар, кахьат кийчдаьд 2,9 миллион тонн, цемент — 61 миллион тонн, вIашагIъаь аьшкабетон — 45 миллион кубически метр, кIадаш — 5.069 миллион квадратни метр, зипаш — 471 миллион квадратни метр, гаташ — 509 миллион квадратни метр, даьреш — 801 миллион квадратни метр, тийга ь хIамаш — 9,5 миллиард сома мальха, телата-тIоарска кога гIирс — 463 миллион пар, сахьаташ — 27,1 миллион, радиоприемникаши радиолаши — 4,8 миллион, телевизораш — 2,5 миллион, холодильникаш — 911 эзар, баргкъаш дутта машинаш — 2,3 миллион, мотоциклаши мотороллераш — 647 эзар, мебель — 1,6 миллиард сома мальха, дерригa даьккха дулх — 10,2 миллион тонн, машадаьтта-деррига а — 874 эзар тонн, цIензача шурех хьекха продукци шурийца лоархIам беш — 9,5 миллион тонн, консерваш — 6,4 миллиард банка.

Шера план промышленни продукци дукхагIа долча лоархIамегIарча тайпашта кхоачам а тIехкхоачам а яьй. Хьа дукхагIа нийоллашехьа а кIезиг-дукха кхоачаш да еш йисай каустически сода, радиоприемникаши радиолаши, холодильникаш а велосипедаш а арахецара план.

ЦСУ хоама тIа дIахо йоах, промышленни предприятеша, Iилматохкамен конструкторски организацеша халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошта шера хьадаьд машиний, механизмай, аппаратий, кхыйолча оборудоване 3000 гаргга керда лоархIамегIара тайпа а производственни процессашта тIахьожам лоаттабеча а автоматизаци еча а приборий 1200 совгIа массе тайпа. Промышленни предприятешка карадерзадаьд вай мехка дукхьаннха хьадеш дола промышленни продукце эзар гаргга тайпа.

Технически прогрессана новкъостал даьд изобретателашен производстве рационализаторaшен творчески дакъа лацаро. ДIадахача шера йиъ миллион 300 эзари гаргга предложени елар ши миллион 800 эзари волча изобретателен рационализаторен. Производство тоаяран эргалкхараи халкъа боахама юкъейихьад ши миллион 780 эзари совгIа изобретени а рационализаторски предложени а, хIаьта шера лаьрхIача по лу цхьа миллиард 700 миллион сом пайда.

ТIехкхоачашъяьд къахьегама овсарле лакхъяреи промышленни продукци хьаярга дIабода мах лохбарен план. Къахьегама овсарле шера 5 процент совгIа лакхъеннай, хIаьта семилетка пхе шера—31 процент. ДукхагIа яьккхача промышленна продукце кхьа дакъах ши дакъа хила тарлуш яр къахьегама овсарле лакхъяра чотах яьккхай. Ерригa промышленни продукци хьаярга дIабода мах лохбарах алхха планал совгIа кхоадь ахча шера 790 миллион сом совгIа хилар.

ДIадахача шера, цул хьалхагIа дIаихача шерашка а санна, Америка ВIашагIкхийттача Штаташкарчул дукхха а сихагIча темпашца дегIанхай Советски Союза промышленность, йоах ЦСУ хоама тIа. Укх тIехьарча итт шера сага сих лоархIаш арахийца промышленни продукци СССР-е 128 процент (2,3-зза) дукхагIа хиннай, хIаьта США — 18 процент.

Советски Союзо, Америка ВIашагIкхийттача Штаташкачул дукхагIа хьа а ю, хIаьта дуней тIа хьалхара меттиг а лоац деррига [illegible] руда, кIор, кокс, машиностроение продукци кхьоцаолча тайпаш, цемент, кораьнта детта кизгаш, вIашагIъаьь аьшкабетон, хьу, ардаяз, зипаш, маша-даьтта, шекар, цхьаьца тайпа кхыйола продукташ дIалаьрхIача.

ДIадахача шера вай мехка яьккха ерригa промышленни продукци США йоаккхача продукцех 65 процент хилар 1957 шера 47 процента 1963 шера 33 процента мара ца хиннача метте.

«Юрта боахам» яхача разделе белгалду, юрта боахама къахьегамхоша дIадахача шера бирсача Iанон йокъалох даь зе дIадаккхари мохк юртбоахама продукташа Iалашбари дукхьа халача хьалашка болх дика вIаштIехьбьккха хилар. Пачхьалкхено ийцар 2735 миллион пунт ялат. Ка бола ялаташ, къаьстта а кIа, 1962 шерарчул кIезигагIа ийцад. Цхьабакъда, доазол дехьара ийца ялат а ялат кхоадара чакхдаьха гIулакхаш а лаьрхIача, вай мехка эша ялати фуи Iалашхинна даьннад. Йоккха къахьегама котало яьккхай боамби хьебеча республикай колхозашен совхозашен. Берригa пачхьалкхено ийца боамби 5,2 миллион тонн совгIа, 1962 шерарчул 900 эзар тонн дукхагIа, хилар. ДIадахача шера гулбаь а пачхьалкхенга бехка а боамби Советски Iаьдал даьлча денз цхьаьнна а шера ца хиннача тайпара дукха ба. Пачхьалкхено чаь гIа ийцад 196 эзар тонн — 1962 шерарчул дикка дукхагIа, коартолаш — 40 проценти баьца дарааш 6 проценти 1962 шерарчул дукхагIа. Пачхьалкхено ийца доахан, фуаш, тха 1962 шерарчул дукхагIа дар, хIаьта шура — кIезиг-дукха кIезигагIа. Хьайбашкара йоала керттера продукташ итт шера 2—3-зза дукхагIа яьпай. Доахан лоадама хIама хулца па лун 1962 шера шоаш хиннача боарам тIа дисар, хIаьта детта доахан дукхагIа хиннад. Колхозий ахчан доходаш хьалхагIа а даьча лоархIамех, 16 миллиард сом дукхагIа а хинна, шера 6 процент лакхъелар.

Укх тIехьарча пхе шера, ЦСУ хоама тIа белгалдоаккхача тайпара, массе тайпа транспорта грузооборот 48 процент дукхагIа хиннай, цу шерашка ворхI шера планах дукхагIа хилийта лаьрхIа хиннар 38 процент мара ца хиннача метте. Электровозаши тепловозаши мухь уззаш долча машиннаькъий дIоахал 1962 шера 17 процент дукхагIа а хинна дIадаха цу чакхдоаллаш 63,9 эзар километрга дIакхаьчар.

ДIадахача шера халкъа боахама деррига доакъошка болх ба йолалийтай йоккхий производственни мощностaш. Болх ба йолаеннай 700 керда йоккха пачхьалкхен промышленни предприяти, хIаьта иштта реконструкци ьаьчан шерьаьчен предприятешка хьалъаь дукхе керда цехаш производстваши. Къаьстта дукхагIа терко яьй химически промышленноста объекташ хьалъера. Болх бе йолаеннай 14 керда йоккха химически предприяти. Химе тайп-тайпарча доакъошка цу тайпара болх бе йолалийтай бIаь совгIа керда йоккха производство. Хьалъяьй шера 7,4 миллион тонн минеральни удобренеш йоахилга Iалашдеш йола заводаши цехаши.

СССР валовой общественни продукт, вешта аьлча, ахчанца лаьрхIача материальни производства дерригача доакъоша арахийца продукци 1962 шерарчул 5 процент дукхагIа хилар. Ерригa хьайийцача валовой общественни продукт пхе шера 39 процент дукхагIа хилар. ДIадахача шера дукхагIа хиннай болхлойн гIулакххерча наьхен реальни доходаш а колхозхой доходаш а. Семилетка пхи шу бIарча хьанйцача берригача къахьегамхой реальни доходаш, болх беш волча цхьан сага лаьрхIача, 20 процент лакхъеннай. Тайп-тайпара телача ахчайн льготайн хьисаперча общественни фондий чотах бахача нахага 34,5 миллиард сом ахча кхаьчад, 1962 шера 31,9 миллиард сом мара ца кхаьчача метте. Шера юкъера лаьрхIача халкъа боахаме болх беш бола болхлойн гIулакххера нах 70 миллиони 500 эзари саг вар, хIаьта цхьан шера ши миллиони 200 эзари саг дукхагIа а хиннаб. Пачхьалкхенни кооперативни торговле розничи товарооборота боарам 91,8 миллиард сом хилар, хIаьта цул хьалхагIа дIадахача шерарчул, кийсдеча махкаща лаьрхIача, 5 процент дукхагIа а хилар. СССР доазол дехьа лелаеча торговле оборот 12,7 миллиард сом а бIарча хьанйцача 5 процент дукхагIа а хилар, хIаьта Экономически ВIаши новкъостал дара Совета членаш долча мехкашца — 7 процент.

ДIахо толамаш даьхад халкъа боахама, Iилма, культура даькъе. ЦСУ хьахьох, 64 миллион саг е мехка бахача нахах кхоалагIа дакъа (деша даха ха йоаш дола бераш лоацаш), тайп-тайпарча дешара юкъевоза хилар.

Дукха хьалдаьд чуIе цIеноаш. Алхха дIадахача цхьан шера мехка керда квартираш кхаьча а хIаьта иштта хьалхагIа хьалдаь хиннача цIеношка цергIато кхаьча а 11 миллион саг ва. Укх тIехьарча 10 шера городашкен болхлой поселкашкен хьалъяьй 17 миллион совгIа квартира, хIаьта юрташка пах миллион гаргга чуIа вIа. Итт шера кердача цIеношка вaха хайна а шоай чуIеча цIеной хьалаш тоадаь а 108 миллион саг ва.

Советски Союза баха нах цхьан шера кхо миллион совгIа саг тIа а кхийтта. 1964 шера 1 январе 226 миллион совгIа саг хилар.

Шера план кхоачашъяра итогаша, йоах ЦСУ хоама тIа, гешал ду, Советски Союза экономика лаккхача темпашца дегIаухаш хилара а мехка халкъа боахам дегIабоалабара лоархIамегIа заданеш хьалхарча пхе шера толаме кхоачашъеши хIаьта дуккхача керттерча хьоккхамашта тIехкхоачашъеши хиларе а. (ТАСС).

БАШХА-ДИКА ВИТАМИНАШ

Нохч-ГIалгIай АССР журналистий Союза правлене вIашагIтеха пресс-конференция хилар телевидене Грозненски студе. Цига дакъа лаьцар Грозненски ацетонови завода директора нов. Пелевина, «Грозненский рабочий» яхача газета редактора нов. Корнилова, Республикански радиовещанеи телевидени комитета председателя нов. Лагутина, «Ленинан некъ» яхача газета редактора нов. Мальцева, «Сердало» яхача газета редактора нов. Льянова, «Комсомольское племя» яхача газета редактора нов. Пряхко, «Ильича васкетан» яхача газета редактора нов. Мишенеко.

Беседа детальнр ацетонови човоло арахецаш йола B_{12} яха биомасса хьаяран хьайбай боахаме юкъедьяран.

Журналистий хаттарашта жопаш тийлар нов. Пелевина.

* * *

Хаттар. Завода коллективо иштта кхоачашъю химически продукци кийчъеча хана плагм кхыйола кхачан продукташи мукъьяхара даьгъе КПСС ЦК декабрьски Пленумо яь решенеш?

Жоп. КПСС ЦК Пленума решенеша завода коллектива хьинар айзаьд. Къаьстта доккха дикахетар дега деш дола гIулакх да, халкъа боахамча химизаци яра юкъе оаха тхоай дакъа хьош хилар. ХьалхагIа оаха растворителаш еш хиннача хьоара меттел ахийта хIамаш лохаш я даим завода коллектив. ГIадвугаш да лийхача гучадаьннараш: 70 процент хьоара меттел оаха дIаухийт мелисса (доакъара патока) — шекара свекла чакхйоахача промышленностера хьакъеста кIамаш.

Кхо шу хьалхагIа мехка эггара хьалха промышленни производстве B_{12} яха биостимулятор арахеца йоллаелар тха завода. Дукха ба кIезигта мара из ца йоввaш а цухухьа кхераш из юкъехухьаш а.

Хаттар. Фу доаля биостимуляторах?

Жоп. Бокхха ба пунах боалла пайданера низ. Доакъарех B_{12} яха биостимулятор техача 15—20 процент дукхагIа дулх тIадетталу хьайбашта. Цо торо лу чуоттадаь лоаттадеш хьайбаша йоаха ханаш кIезигъе, даргIа а дика а дулх даха, довкъар кхое. Котамашта тесача хIамаех из препарат еттаи хилча, 30 процент дукхагIа фуаш лу котамаша. Къаьстта а дукхагIа лу фуаш жукакаша, хIаьта из гIулакх вай кок тIара оалхазараш леладеошта чIоагIа хьаштдолаш а да.

Хаттар. Цхьаболча специалисташа йоах, B_{12} порошока кьисапе йийттача дикагIа я, хIаьта воккхар йоах, стимуляторах кхы кIезигагIа пайда балац кoачи йолаш техача е. Цунна дала жоп хургдий хьа?

Жоп. Цу тайпара хабараш тхона а хезах.

Биостимуляторах пайда эцаш болча Нохч-ГIалгIай мехкарча а лоаллахарча межарашха йолча республикашкарча а дукха дукхагIа бараша кхоачабиомасса дикагIа лоархI. ХIана? ЛоархI, из дIатохаш атта-

(ДIахьедар 4-ча оагIо тIа).

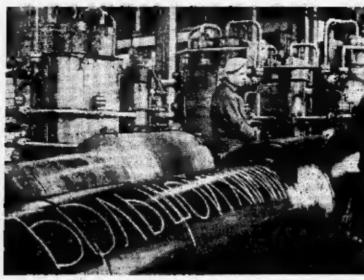

«Автогенмаш» ахача Одесски заводо йоккхачу химе предприятешта тайп-тайпана оборудовани лоттаю. Кердачу шера заказаш ихьначу 75 предприятегара. Царех ю Волга тІера химически комбинат, Грузера Руставин азотнотуков завод, Тульски областера химически комбинат, Ферганаски азотнотуковн комбинат.

Семилетна шолагІа шу доладеначу хьалхарча деношка а дена геттара дика балхаш деш бу машинаш хьераш.

СУРТА ТІА: азотно-кислородни установкаш шIашагІйоххача цехе.

А. Фатеева сурт. ТАСС фотохроника.

ХИМИ—ТОЛАМИЙ ЛАРД

Укх тІеххьарчу итт шера доккхий толамаш даьхна вай республикин экономика айъна. Мёххарчу мехкаьтта къаьнагІарча районех цаІ йола Нохч-ГІалгІайче цу юкъа йоккхачу химе, дегІаеначу машиностроене, энергетика, юртбоахама производства мёхх а хинна дІаэттай.

Республике сихачу темпашца дегІаухаш латт промышленноста лоархІамегІара доакъош — хІаиз химически продукцёх 70 процент гаргга арахецаш йола мехкаьттан мехкдаьтта-химически промышленность.

Дагалохийта доагІаш да, Нохч-ГІалгІайчен а цунна лоаллахьа ядача вошал долча краяйн республикийн а территорешкара гучаяьхача мехкдаьтта доаллача кердача моттигаша дІахо вайцига химически индустри дегІайоалаяра Іалаьмате баьхий бедала база кийчъяь хилар.

Цунна хІанзале лард елла яьннай. Грознерча, хими духхьашха хьакхелла йолча, химически заводо кийгача мехкдаьтта бедалах — мехкдаьтта чакхдоахача заводашка хьаьоалача газех хьаю фенол, ацетон, синтетически спирт, полиэтилен, синтетически дубителаш. Мехкдаьтта химе из продукци мехка халкъа боахаме шерра пайда эцаш я. Цар ларда тІа арахецаш я пластмассай хІамаш, искусственни хьоасий, каучук, лакабасарий хІамаш, промышленноста эша а халкъо лелаю а дукхха кхы тайпа маьхера продукци.

Цунца цхьана, вай республика химически промышленноста толаме болх беш я цу тайпара химически продукце шерра ассортимент арахецаш йола Грознёнски ацетонови завод, автогенно-карбидни завод, Нохч-ГІалгІай химически завод.

Укх тІеххьарча шерашка болх беш йола предприятеш шеръярен царна реконструкци ярен чотах а, хІаьта иштта керда мошносташ хьалъярен болх бе йолавлийтарен чотах а продукци дикка дукхагІа арахеца йолаеннай республика химически промышленность.

Нагахьа санна 1960 шера химически продукце вай промышленносте лоаца дакъа 12 процент совгІа хиннадале, 1963 шера 25 процентага кхоачаш лакъдела из.

Аьлча кхоачам ба, дІададахача шера аллха цхьан Грознёнски химически заводо мехкдаьтта бедалах даьккха спирти ацетони арахецара миллионаш пунташка кхаччалла ялат эшарг химиа хилар.

Халкъа боахам дегІабоалабара парте XXII-ча съездо КПСС ЦК декабрьски Пленумо оттадаьча керттерча лостамашка хьежжа 1964—1970 шерий плана тІа оттадаьд химически промышленность дІахо дегІайоалаелга.

Алхха укх цхьан 1964 шера республика химически предприятеша 96 миллион сома маьха продукци арахецаргьа, вешта аьлча, из арахецара боарам сбаккарчул 16 процент хІана бац аьнна лакхлургба. ХІаьта ер семилетка чакхйоалача хана — 1964 шерарчул 18 процент хІана лац аьнна дукхагІа.

Цхьабакъда, вай республика химически промышленность эггара чІоагІегІа дегІайоалае лаьрхІа 1970 шерага кхаччалца йолча хана. Цо йиш хулийтаргья шуи ворлови продукци 6-зза дукхагІа арахеца.

Цу тайппара, ерригача Къилбаседа Кавказа химически мехкдаьтта чакхдоахачен промышленносто 1964 шера арахецаргъяр миссел продукци хьаергья Нохч-ГІалгІайчен химически промышленносто 1970 шера.

Химе пролукташ ужжал дукха йоахаргья болх беш йола мошносташ дІахо шеръярен царна реконструкци ярен чотах, керда мошносташ хьалъярен болх бе йолалийтарен чотах.

1965 — 1967 шерашка вай республике хьалъергья полиэтиленах Грознёнски химически заводо кьачутелача кхача полимерни материалех пленкаш а пластмассови хІамаш а хьеш йола завод. 1970 шерага кхоачаш болх бе йолалургья Къилбаседа-Кавказски синтетически каучука хьалхара агІа. Аьлча кхоачам ба, ерригa комплекс хьалъяь яьккачул тІехьагІа цу заводе болх беш ваараш сагаге кхоачаш болхлой хургихилар.

ЧІоагІа терхо я ваш да 1963 шерарчул 3-зза дукхагІа 1970 шера парафин арахецаш хургйола республика мехкдаьтта чакхдоахаш промышленность дегІайоалар. Парафин, хоаш мадарра, хьоаналашта меттел дІаухийта башхадика бедал я. Парафина цхьан тонно мукъайоакххаргья хІаиз технически гІулакхашка дІаухийташ долча генарий даьттан машадаьттан 800 килограмм.

Нохч-ГІалгІайчен йоккха хими дегІайоалаяра чакхдаха лаьрхІача гІулакхий лоацца обзор йича гучадоал укх гарггарча перспективия хана республика экономика боарам боаццаш чІоагІа дегІайоагІаш хилар.

Коммунизм хьалъяра лоархІамегІарча декхарех цаІ, КПСС ЦК декабрьски Пленума решенешка яьнача тайпара, юртбоахама производство сихха дегІайоалаяр да. Халкъа боахама из лоархІамера дакъа химизаце ларда тІа шеко йоаццаш чІоагІа дегІухаргда вай республике а. Геттара чІоагІа дегІайоагІаргья минерально удобренеш, доакъарий концентраташ, дІайийна хІамаш лазарех лораю химически средстваш арахецаш йола химически производстваш.

Шеко яц, Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхоша химически промышленность сихха дегІайоалаяра шоай низаш кходерг ца хиларах вай мехка коммунизм хьалъяра гІулакха юкъе доккха дакъа лоацаргхиларах.

Л. КУРАЧИНСКИЙ,
Къилбаседа-Кавказски СНХ химически мехкдаьтта чакхдоахачен промышленноста Управлене производственни отдела начальника.

НИЙСАГІА БОЛА НИКЪ

Вай республикера КПСС ЦК декабрьски Пленуме бахача викалашна цхьана вахадоккха ирез хилар са. Хими сихха дегІайоалаяр чІоагІа лоархІаме гІулакх долга белгалдаьккхар Пленуме дакъа лоацаш мел хинначар. Из хьахьоах укх цифраша: ворхІ шера вай мехка хими дегІайоалаяра дІадохийтаргда 42 миллиард сом, хьалъергья керда 250 завод, тоаергья къаьна 500 заводи цехи.

Доккхал де доагІа 1964 — 70 шерашка хими дегІайоалаеча вай республикерча къахьегамхоша дизза дакъа лоацаргхиларах. Цу шерашка хьалъергья синтетически каучука, синтетически хьоаналий кислотай заводаш. Хьоаналий кислотех хьаергья хІамаш юла средстваш. Болх бе йолалургья Карабулакскийн Вознесенскийн газобензинови заводаш, дукхха дукхагІа арахецаргда лоха давлени йола полиэтилен, цига хьалъергья полипропилен доаккха цех.

Вай республике сиха дегІаух химе бедала база. ТІерча мелови тІоннашка мехкдаьтта доала керда моттигаш хьайийлай. Цу гІулакхо хьахьоах производственни процессашта автоматизаци, механизаци еча специалисташта хьалхашка доккхий декхараш латташ хилар. Автоматизаци, механизаци ярга хьежжа лаккхургья къахьегама оасарле, дукхагІа хургья арахеца продукташ. ДегІа уналІенона зене дола хьалаш дІадаха торо хургдайтаргья цар.

Химически производстваша автоматизаци йича пероодически процессашка даим болх а бейташ хувца езаш хул технологи. Балха юкъера дІаьхха ёзаш хул къаьна оборудовани.

КПСС ЦК декабрьски Пленуме доклад еш «Коммунизм— из я советски Іаьдали ерригача мехка электрофикаци ярь» яхача гениальни Ленина формулана нойкъоста Н. С. Хрущева бокха лоархІам бола дешаш тІатехар: «Халкъа боахама химизаци ярь», аьнна. Из иштта да. Бакъдар аьлча, химизаце халкъа боахаме тамашийна хІамаш деш санна, химически промышленносте тамашийна хІамаш ду автоматизаце а. Технологехи автоматизацехи бІзза пайда эцара специалисташ-технологаш, автоматизаце говзанчаш деккхарийла ба полупромышленни установкай процессашта цхьа болх бе. ГрозНИИ коллективан автоматика институтий филиалий коллективашта юкъе иштта болх вІашгІехьбаккха лерхІ оаха.

ХІанз Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача заводе автоматизаци яра болх шерра дІаболабаьб. Парте Нохч-ГІалгІай обкомо химически мехкдаьтта чакхдоаккхачен промышленноста управлене, «Грознефтехимзаводы» объединене хьалхашка оттадаь декхар да Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода балхий процессашта автоматизаци механизаци, а яь, цох опытно-хьокхама завод яр. ХІанзлехьа каталитически крекинга установке катализатора циркуляце системана автоматически регулированн яьй, цо торо хулийт паччахьалкхенна 30 эзар сом яхча кходе. Катализаторни фабрике балха юкъе йихьай аэрофинилически сепаратор. Цо паччахьалкхенна бу пайда 14 эзар сом ба, беча балха а чІоагІа атто яьй цу гІулакхо. Цу фабрике 1964-ча шера хьаддаьза серно-кисли алюмини даккхара йола метод кийчъеш я. Цу метода лаьрхІа тха филиале хьаль кийчъяьй концентратор.

Иштта тохкама балхаш деш да Грозненски химически заводе а. Цига пирализа пиролизашта автоматизаци яьй, цо паччахьалкхенна баь пайда 50 эзар сом ба, хІаьта изопропилбензол доаккхача цеха автоматизаци ярах кходаь ахча 30 эзар гаргга сом да.

Грозненски нефтемаслозаводе машиндаьтта концентрат яра схемана тха коллективо автоматически регулированн ярах хула пайда 22 эзар сом ба.

1963-ча шера ацетоно-бутилови завода автоматизаци яра балхаш дІадоладир оаха. Укх шера тха коллективо лоха давлени йола полиэтилени парафини даккхара автоматизаци механизаци ергья. КПСС ЦК декабрьски Пленума решенеш кхоачашъяра тхоия массаиена хьалхашка доккхий декхараш латт. Уж декхараш дизза кхоачашдара низ хьинари кхо ца деш къахьега лерхІ оаха.

Пленум лоархІамегІа йола школа хилар тхона, къаьгга сийрда баьккха творчески никъ хьабийлар цо тхона.

М. КОЗЛОВ.
Грозненски «Нефтехимавтомата» института директор.

Боахама актива семинар

Парте МагІалбика горкоме хьайийлай массаза болх бергболаш йола боахамий кулгалхой семинар. Цига дешаш хургба промышленни предприятей, гІишлош еча учрежденей директораши керттера инженераши, иштта парте горкомеи горисполкомеи бекхтохкама болхлой — верригаш а 70 саг.

Укх шера кхоза занятни хиннай семинаре. «Партийни организацеши кулгалхойи», «Советски кулгалхочун моральни юкъь», «Социалистически промышленноста ларда». «СССР халкъа боахам дегІабоагІачара промышленносте лоархІам», кхийолча темаех лекцеш йиннай цу занятешка.

Укх деношка боахамий кулгалхошта йола занятни хилар семинаре. Республика химически промышленность дегІаяра торонех лаьца доклад йир химически мехкдаьтта чакхдоахачен управлене технически отдела начальника Гарбиноса. Дунен халкъашта юкъера гІулакхаш дувцаш йола лекци йийшар парте обкома идеологически отдела заведующа заместитела нов. Лина.

В. КОСТИН.

НОВ. А. В. БАБУШКИНА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Общественни болх дика барах а деткъа ихь шу дизарца дийзза а Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла Бабушкин Александр Васильевича — персональни пенсионера.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председателa заместитель **А.-В. ТЕПСАЕВ.**

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **И. СЫЩИКОВ**

«ГРОЗНЕФТА» ОБЪЕДИНЕНИЕ СТАРОГРОЗНЕНСКИ БУРУВ ДЕТТАРА КОНТОРА БУРУВ ДЕТТАРА БРИГАДА БОЛХЛОШТА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТАШ ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Старогрозненски майдане тІерча мелови тІоавашка дика камаьхал а йоалаш № 641 йолча скважинана буруб тохарах Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамоташ лойла «Грознефта» объединене Старогрозненски буруб деттара контора буруб деттара бригада членашта:

Вагаев ИбрагІима — бурильщика помощника.

Балакирева Лидия Александровнайна — коллектора лаборанткана.

Бугаев Иван Гавриловича — бурильщика помощника.

Горшенев Константин Васильевича — бурильщика.

Дрыга Виктор Дмитриевича — бурильщика помощника.

Дмитриев Михаил Акимовича — бурильщика.

Загидуаев Индата — бурильщика помощника.

Крашкин Дмитрий Ивановича — бурильщика.

Кривенькой Константин Карповича — бурильщика помощника.

Магомадов Михаил Моисеевича — бурильщика помощника.

Мусаев Абукасим Салмановича — бурильщика помощника.

Нелюткина Валентина Андреевнайна — коллектора лаборанткана.

Рагулин Тимофей Герасимовича — участка начальника.

Печериц Василий Андреевича—буруб тохача скважинана гІулакх деча слесаря.

Погорелов Николай Сергеевича — бурильщика помощника.

Рухвин Валентин Сергеевича — бурильщика помощника.

Саиев Супьян Гайкаевича — бурильщика помощника.

Серебцова Фатима Шакировнайна — коллектора лаборанткана.

Слесарёв Степан Егоровича—буруб деттара мастера.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель **И. АЛМАЗОВ.**

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **И. СЫЩИКОВ**

НОВ. Х. М. КУРКИЕВАЙНА НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА СИЙЛЕН ГРАМОТА ЯЛАРАХ ДОЛА

НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Общественно-политически болх дика барах а 50 шу дизарца дийзза а Нохч-ГІалгІай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла КПСС Нохч-ГІалгІай обкома идеологически отдела школай сектора заведующена Куркиева МурцІалий Хьавайна.

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председателa заместитель **А.-В. ТЕПСАЕВ.**

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь **И. СЫЩИКОВ**

ХЬИНАРЕ ОБЩЕСТВЕННИЦАШ, ПАЧЧАХЬАЛКХЕН ДЕЯТЕЛАШ

ВАЙНАЬХА КХАЛНАХА ПОЛИТГРАМОТА ХЬЕХАЧА ШКОЛАЙ ПРОПАГАНДИСТАШТА ДОЛЧА НОВКЪОСТАЛА

Социалистически демократи дІахо а дегІаярца белгалйоалаш я вай мехка тІагІертта коммунистически общество халъеш йола юкъ.

Социалистически демократи массе оагІорахьа шеръелген товелген, аьннад КПСС Программа тІа, паччахьалкхенна доал дара, боахамех культурни строительствана кулгалдара ерригача гражданаш хьинаре дакъа лоацаш хулийтилга, паччахьалкхен аппарата болх тоабелга, цу аппарата балха халкъа тІахьожам «ІоагІбелга— иштте ба коммунизм хьалъеча юкъагІа социалистически паччахьалкхел дегІадоаладара керттера лостем.

Вай хинара уж белгалара башхалонаш хьегучаювл паччахьалкхенна доал дара, общественни балха тІа-тІа дукхагІа кхалнаха дакъа лоацаш хиларца а.

* * *

Дукккача бІаь шерашка эггара дукхагІа ниа-Іоткъам тІалаьтта общества дакъа кхалнах ба. «Российски империе законий гуламо» кхийкадора: «Паччахьалкхен дума хоржарий списка кхалнах юкъебахийта йиш яц». Кхалнаьха бокъо яцар административни гІулакха тІа хила, Інлман болх лелабе.

Пенсионерка Арсемикова Ваянта дувц: «ХІанзарча кагирхошта вІалла дага а доханргдоаца тайпа хІамаш дагадоагІа сона: къечча нахьа баьдё цІеноош, хьарбаьнча хьувза вайнахьа бІаьхнах, пхьенаш лехилга. Цхьабаьнда, эггара воагІа хиннар-м кхалсагла вахар дар: из йоаль маьре йига йиш яр, цІагІа цхьаккха бокъо яцар, цІагІара врахьна цхьаккха хІама де йиш яцар».

Советски Іаьдало ше даьнача хьалхарча бетташкахьа а дІадаьхар къахнара законаш, цо маІача наха нийсса бокъонаш елар кхалнаха. Буржуазни демократе дерригa мехнаш цхьаха хьайцача цар массана а 130 шера даьчул дукхагІа да маІача наха нийсса кхалнаьха бокъонаш хилийтара даькъе Советски Іаьдало даьр, язвдь цу хана В. И. Ленина.

СССР Конституце 122-гІа статья тІа дІаязьдь да: «СССР-е кхалнаьха маІача наха нийсса бокъонаш я боахама, паччахьалкхен, культурни, общественно-политически вахара массе даькъе». Из цхьатарра нийсара бокъо Іалашъю кхалнаха маІача наха нийсса къахьега, хьайтаь ядах алаш эца, салаІа, социальни Іалашъе, деша бокъо кларца, наьнен берех хьашташ паччахьалкхено лоралеш хиларца, дукха берах долчен да воашш бераш кхоабачен ноаношта новкъостал дарца, берах болча кхалнаха алапеш тІа а буташ отпускаш теларца, ноаноша бераш дуцІеноош, берий ясленаш, бешамаш дукха хьалъарна.

Юртий Советашкара аьнна СССР Лакхехьарча Советага кхачалца йолча паччахьалкхен Іаьдала органашка хьинаре балхаш деш ба советски кхалнах. СССР Лакхехьарча Совета депутатала хержа 390 кхалсаг я, е ерригача депутатех 27 процент. Капиталистически мехкашкарча ерригача парламенташка хержарел дукхха а дукхагІа хул уж.

Советски парламенте хержа йиъ кхалсаг вай Нохч-ГІалгІай республикера а я: совхоза болхло З. М. Кусиева, хьехархо Р. М. Ахматова, колхозхо Д. Ильясова, лор Л. Ф. Мельникова. Союзни автономни республикай Лакхехьарча Советий депутатала хержа 2500 кхалсаг я, е ерригача депутатех 32 процент. Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета депутатала хержа 61 кхалсаг я (ерригача депутатех 41,6 процент).

СССР-е паччахьалкхен а общественни а тайп-тайпарча гІулакхаш тІа ба кхалнах.

СССР, союзни автономни республикай Лакхехьарча Советий депутаташ — кхалнах маІача наха нийсса законодательни инициатива бокъо йолаш ба, цар дакъа лоац законаш дувцача а уж тІаэцача а, иштта кхьдараш а.

ТІагІертта коммунизм хьалъеча юкъера кхи а дукхагІа лакхалу къахьегамхой депутатий Советий лоархІам. Паччахьалкхенни общественни организаце гІулакхаш шоашта чухь цхьан тар а деш, тІа-тІа дукхагІа общественни организацей хьисапе хул Советаш, шоашта гонахьа дукха къахьегамхой кхота а беш, общественни балха уж юкъе а озаш, аьнна белгалдаьккхад КПСС Программа тІа, цар кулгалла балхаш дёш я дукха бахархой самодеятельни организацеш — цІенoй, улицай, кварталий комитеташ, пенсионерий советаш, кхалнаьха советаш, иштта кхьраш. Цу организацешка балхаш деш дукха кхалнах ба.

Дукхача активисташкара — кхалнахах болча колхозникашкара, болхлошкара, интеллигенце нилалашкара. ЦІен-ноанош кара гІо-новкъостал а лохаш бу шиъ ерригa болх Сунженски районерча Орджоникидзевски станици Совето (исполкома председатель З. Т. Тюрикова, исполкома секретарь А. И. Харланова). Цар массане а хьинаре дакъа лоац боккхача лоархІамера политически, боахама, культура дешаш къестадеча. Цунах йиш хиннай Советага республике эггара дикагІа йола Совет, иза цІи яккха. Нохч-ГІалгІай АССР Министрий Совета хорара кара тела ЦІе вымпел а, хІаьта иштта хьалхара преми а хьожаньй цунна.

2140 совгІа советски кхалсаг я халкъа судахолла хержа. Нохч-ГІалгІай республике 7 кхалсаг я халкъа судахо йолаш. 4 кхалсаг — Лакхерча суда членаш. 800 совгІа кхалсаг я халкъа заседателалла хержа. Иштта балхаш деш кхалнах ба вай республика прокуратура органашка а.

Республике болх беш 250 совгІа кхалнаьха совет я. ЧІоагІа лоархІамера болх беш я коммунистна. «Джалка» яхача совхоза оалхазарий ферма бригадир С. Хадисова керте латтача Шаьла района Сержен-Юртара кхалнаьха совет. Хьайийлай кхалнаха политграмота кьаха кружок, лекцеш еш, беседаш ю. ДІаяхача замах юхедисача воча гІулакхашна хьаккхашта къовсам лоаттабу кхалнаьха совета членаша.

Иштта хоастаа мегаргйолаш я цу района Дуба-Юртара юрта Совета председатель С. Эльдарова керте латта кхалнаьха совет а. Дуба-Юрте маьре яха хьа йоаца сагмаьре яхийтача, из харцахьара хІама даьр уголовни бехктоххаме оа, аьнне, дош тІоттадир кхалнаьха совето, бехке волчoa йоагІаш йола наказани йир. ТІагІертта кхалнаьха активо беча балхах дикка бервант доал. 1963-ча шера юрта цхьа-цаІ моттиг хиннаяц шоллагІа сег йоалаеш.

Халкъа тІахьожама юкъе кхалнах оаэр Іалаьмате доккха мехаІ долаш лийрхІад В. И. Ленина. «...Ерригa къахьегамхой, маІнах а къаьстта кхалнах а, — белгалдаьхад цо, — болхлойахархой инспекце балхаца дакъа лацарга гІолла чакхбина беза». КПСС ЦК ноябрьски (1962 ш.) Пленум хинначул тІехьагІа Нохч-ГІалгІай республике 117 кхалсаг хьожаньй партийно-паччахьалкхен тІахьожама группай председателалла, цу тІахьожаме новкъостлена йолча группашкен посташкен хьожабьаь эзараш кхалнах. БІаьш лоархІам болча мехкарашa дакъа лоац «Комсомольски прожектора» отрядашкен постaшкей.

Мехка деча доале кхалнаха лоацаш дола дакъа дизза гуч хургдацар, нагахьа санна общественни организацешна цар хьинаре беш бола болх ца бийцача. Профсоюзий членех лоаллам хІама ца эшаш ахеш кхалнах ба, цар хьинаре дакъа лоац профсоюзий балхаца. Профсоюзий XII съезда делегаталла хержа 1668 кхалсаг яр, е ерригача делегатех 41,7 процент. Съезде делегаташ хиннача кхалнахаца яр дунен тІа эггара хьалхара кхалсаг-космонавт Валентина Николаевна-Терешкова. Нохч-ГІалгІай республика хьалхара яха съезде хилар хьехархо Т. Аушева, «Красный молот» яхача завода сталелитейни цеха коммунисти-чески къахьегама бригада бригадир Т. Дегтева, иштта кхыбараш.

Советски кагирхоех толашагІа бола нах вІашагІкхийттаб Ерригсоюзни Ленински Коммунистически Кагирхой Союзе — коммунизма уйланца кагирхой хьаккхебара партена новкъостал деш йолча шийд лоІамегІа общественни организаце. ВЛКСМ членех ахане, дукхагІа мехкарий ба. ЧІоагІа новкъа я долаш белгалдаккха доагІа вай республика вайнаьха мехкарий комсомоле кІезига хилар.

Кхалнах кІезига бац тайп-тайпарча шоай лоІамерча, культурни, Інлман-технически обществашка а. «Знание» яхача общества Нохч-ГІалгІай отделене 1800 кхалсаг я (общества отделени ерригача членах 37 процент), царна 90 кохчок 48 гІалгІай я.

Эггара хьинарегІен кхетаме, гІён бола кхалнах Советски Союза Коммунистически парте членаш ба.

КПСС мугІарашта юкъе хІанз укх сахьате 1 миллион 900 эзар кхалсаг я (парте ерригача членах 20 процент гаргга). Нохч-ГІалгІайчен партийни организацеш 7182 кхалсаг я (ерригача парте членах 22 процент совгІа), царех 370 кхалсаг нохчашкех гІалгІашкех я. Алхха нохчхьаьнарча партийни организацей секретаралла хержа а вай республике 257 кхалсаг я, укх шера (ерригача парторганизацей секретарех 26,3 процент).

Коммунизм хьалъяра даккхараш толаме кхоачашдера вайна машар эш. Империалистий тІом хьоабелга вІаштІехьа ца далийтара ший низ маккхоача къахьет Советски правительства. Советски кхалнаха даггара хьалловш машаре дахара. Ерригача халкъашта юкъе доттагІалла дика гІулакхаш хилийтара къахьегаш ленински политика. Машар бахьане доаттабеча къовсаме хьалхарча юкъагІ латт уж. Советски кхалнаьха комитетага гІолла царех иттаж миллионаш юкъерболх 80 мехкара 200 миллион совгІа кхалнах чубоагІаш йолча кхалнаьха дунен халкъашта юкъерча демократически федерацена.

Интернационализма принципашта тешаме а болаш советски кхалнаха боккха кхаь хул, эксплуатации низ-Іоткъами боацаш дола керда вахар хьалёш болкача, социализма новкъа болхача доаззол дёткъарча шоай йижарашца доахача толамех. Цар даккхалда буц нъам ший лоІаме хилийтара къовсам доаттабеча Азе, Африка, Латински Америка халкъашта баьккха хІара толам.

Советски кхалнах чІоагІа тІашиа ба ерригача къахьегамхоша хьегача къих лаьттан тІа ерригача халкъашта Машар, Къахьегам, ПаргІато, Нийсхо, Вошал, Ирс оттаргхиларах.

Е. ЗАРАВИНА.

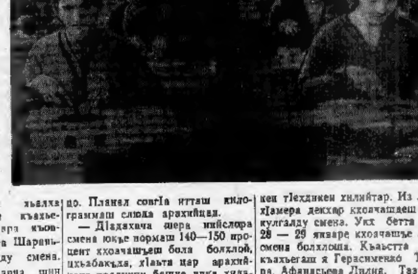

Грозненски слюдяной фабрика цехашта юкъе къаьстта дика къахьегаш я Кожуховский Алексей кулгалду Щипка ячача цеха коллектив. ДІадахача шера плли толамца кхоачашйир цо.

КПСС ЦК Пленума сийлеца накъа яхара, Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода коллектива болам хьал а лаьна укх шерé хьалхарча квартала план а тІеххкоачашъе дош денна д цеха болхлоша. Шерра социалистически никъ а йоаржаь къахьегаш я хІанз хІара бригада, смена. Яхье хьалха лётт коммунистически къахьегаме сийлен цІи яккхара къовсам лоаттабу № 3 йола Шараньева Дарьяс кулгалду смена. Январь бетта хьалхарча шин декада план тІеххкоачашъьй цо. Планал совгІа итташ килограммаш слюда арахийцад.

— ДІадахача шера нийслора смена юкъе нормаш 140—150 процент кхоачашъеш бола болхлой, цхьабакъда, хІаьта цар арахийцача продукци башха дика хилацар, — йоах Шараньева Дарьяс. — Укх шера тхогера дІадехар кхы да. Укх шера хІара болхлочо хьалхашка латта керттера декхар да арахеца продукци дикен тІеххиен хилийтар. Из лоархІамера декхар кхоачашдеш я цо кулгалду смена. Укх бетта плаи 28 — 29 январе кхоачашъе лерхІ смена болхлоша. Къаьстта дика къахьегаш я Герасименко Тамара, Афанасьева Лилия, Тазуркаева Зети, иштта кхыбараш.

Сурта тІа: Слюдяной фабрика Щипка яхача цеха Шараньева Дарьяс кулгалду смена.

Б. Костоева текст.
И. Плиева сурт.

КПСС ЦК Пленума накъа долхаш

ЮРТА БОАХАМА—ИНТЕНСИФИКАЦИ

Коммунистически общество хьалхьара керттера а тIехьатетта йиш йоаца а цхьа декхар да химически промышленность сихха дегIайоалларен юртбоахама производстве шерра хими юкъейхьарен лараа тIа кхы дIахо а юрта боахам ниа болаш айбелга.

Нохч-ГIалгIайчен юрта боахаме карагIдьнна хIамаш шекало йоацаш да. 1963-ча шера дукхагIа дIайийнай ялата культураш, тоаденнад лаьттаех пайда хьаэцара гIулакх, цхьа культураш чуйнацчул тIехьагIа шоалагIа кхы тайпа культураш дIа а юаш, лоадама хIама ца эшшаш 40 эзар гектара тIара шиннша хьувкъамаш даьхар, хIаьта цу гIулакхаша ший артIанна Iалашдаьд чудахьаш дола ялат, шекара свекла, баьца даараш, доакъар дIахо а алсамдоаккхилга.

Планал совнагIа наччахьалкхенга ялат доххара дахькъе шоаш тIайина социалистически декхараш сийленца кхоачашдир республика юрта боахамерча къахьегамхоша. Доцув санна цIенача ялата 11,8 миллион пуд Даьхен амбарашка чуттессар. Республика хьахинача хана дена цхьанна шера а декхадиц паччахьалкхенга ваал дукха ялат.

Сеце торо хилийтар юрта боахама къахьегамхошка семилетка ихелагIча шера чудахьаш а паччахьалкхента доккхаш а дола ялат селла алсамдаккха?

Эттара хьалха ялат алсамдаккха йиш хилар из дукхагIа хIадерца. 1962-ча шера хинначул 40 эзар гектар е 27 процент дукхагIа дар 1963-ча шера хинна гурахьа дув кIа, мукх, ялата-бобови культураш.

Цхьабакъда, хIанз юрта боахама хьалхашка оттадераш херда декхараш да — шерра удобренеш юкъейхьара, хиш дехкилга дегIадоаладара, комплексни механизаци яра, Iилманна гучаьнна товзалаш хьалха лаьтта опыти балха юкъейоалара лаьра тIа юртбоахама производство интенсивно дегIайоалаелга, цо луш йола продукци сихха алсамйоаккхилга.

Хиш дехка лаьтташ — уж вай республика доша ганз а. Нохч-ГIалгIайчен шьарча аренай, Тиркал декъарча, централни районашка санна, кхоачамболлаш тIоадал да хулачеш е цIьаьа хулайн цкьаьа ца хулаши йолчен моттигашкарча хьалех дIайийна хIамаш хьувкъилга, керттерча дакъа, цу лаьтташка тIоадал хилийтарах тийша да. Цудухьа, агротехнически кхыча гIулакхашца цхьана, ялат, шекара свекла, баьца даараш, комсаш, кхыйола юртбоахама продукташ алсамъяхара Iалашвате боккха лоархIам болаш да уж йолча лаьтташка хий дехкилга.

Из ништа доллашехьа а вай республикарча дуккхача боахамашка хIанз а лерттIа пайда эцац хиш дехкача лаьттаех, кIезига хьувкъамаш доах цу лаьтташ тIара.

Хьувкъамаш сихха лакхдара а чудахьаш дола ялати доакъара алсамдаккхара а вайцига Iалазьмате йоккхий торонаш хилар хIаьохкхара цхьадола баьдлараш доаладертда вай.

1963-ча шера дIадийна хинача дерригача 452 эзар гектар лаьттах лоадама хIама ца эшшаш 100 эзар гектар хиш дехкара хийчдаь дар. Цхьабакъда, из доккха беркат дарггола гIулакх дукхача боахамий специалисташен кулгалхошен тесса дитар бахьан долаш дукхача маьхера культураш дIайийнача цу лаьттах ахаиел дукхагIдар хий ца дуллаш дисар, эца йиш йола беркат хьаэцензар лаьттангара.

Республикерча хьалха латтача боахамий опыто хьахьокх 1963-ча шера хиш дехкача лаьттай хIара гектара тIара хиш ца дехкача лаьттай гектара тIарчул 5—7 центнер дукхагIа ялат даккха йиш хилар. ЛархIа хала дац: нагахьа санна ца бола ялат дIадийнача хиш дехка йиш йолча лаьтташ тIа соахка вай цкъа-шозза хиш дехка хиннадаларе совнагIа 1,5—2 миллион пуд ялат даккха торо хургьяр уж лаьтташ долча колхозашкеи совхозашкеи.

Хьаэцаргда вай, масала, Наьсарен производственни управлене боахамаш. Соахка хиш дехкача лаьттаь хIара гектара тIара 22 центнер кIаи 53,7 центнер бокъонца кхачаьнна фуалъьхха хьажкIаш аьхар боахамаша. хIаьта деррига лаьтта чулаьца аьлча. уж хьувкъамаш дукхха а кIезигагIа дар: кIа — 14,8 центнер, хьажкIаш — 24,3 центнер. Шоена гучча тайпара, нарна юкъера юкъ йоккха я. Долче, Наьсарен управлене боахамий къахьегамхой декхарийла ба шоай кхашка хиш дехкилга цIенхаштта каразма а цу кхашкара диаза беркат хьаэца а.

Ялаташ геттара эсала хилар Ножай-Юрта, Советски, Ведана районий колхозашка а.

ЧудоагIаш доле ялат алсамдаккхара йоккха резерв а тIехьаусача боахамашка хьажкIаш дика хьувкъаелга. Даьча лоархIамаша хьахьокх, нагахьа санна хьалха латтача боахамаша хьувкъаьеча боараме республика ерригача колхозашеи совхозашеи хьажкIаш хьувкъайича чудахьаш дола ялат шозза алсамдаргхилар.

Цхьаккха бахьан а доацаш геттара кIезигдаьд чIоагIа беркате культура — дуга дувалга. Нагахьа санна хьалхарча шерашка республика боахамашка эзар гектараш а дукхагIа дуга дIадувш хиннадале, 1963-ча шера вайцига деррига а 219 гектар мара дацар дIадийна дуга, хIаьта цунах хIара гектара тIара 30,4 центнер дуга даьлар.

ХIанз колхозашкеи совхозашкеи тIа-тIа дукхагIа минеральни удобренеш кхачанза хана агротехнике Iалазьмате боккха лоархIам болаш да уж удобренеш беркатегIа хургдолча тайпара лаьттанга дIакхоачийтилга, къаьст-къаьстача участкашка парех боала пайда тоахилга.

1963-ча шера лоадама хIама ца эшшаш 26 эзар тонн азотни, калийни, фосфоритни удобренеш дIакхачийтар ялат, баьца дааращ, шекара свекла, ништта кхийола культураш дIайийнача лаьттанга. 1962-ча шера кхачийта хиннарел 2,6-зза дукхагIа хул уж. Цкъал алаазел дукхагIа кхашка яхкай органически удобренеш а.

Шоай лаьттай агрохимически башхалонаш Iомаелгел пайданагIа хургдолча тайпара минеральни удобренеш тувсилгел цIенхаштта каранйаал хIанз республикерча дукхача боахамаша. Цхьабакъда, из цу боккхачен лоархIамерчен бале алхха хьалхара юхьиг мара ян.

Дукхача шерашкарча шоай практике кхашка дIакхачийтача минеральни удобренеех доккхе беркат доалаш хилар хьахьехкад «Ассинский» совхозо, Грозненски шурий совхозо, № 3 йолча сомий-баьца даарий совхозо, Сунженски производственни управлене «Победа» яхача колхозо, ништта кхыча боахамаша.

Цу боахамашка, дукхагIча хьале, минеральни удобренеш тувсара чотах хIара гектара тIара 4—5 центнер совнагIа ялат доах. Нагахьа санна республика ялаташ дIадийнача дерригача лаьтташ тIа а из даь хиннадаларе, 1963-ча шера даьккхача дерригача ялата дилълагIа дакъа кхы а тIахкийтта хургдар. ТIаккхета йиш яр 7 миллион пуд ялат!

Гой уж я дIайийна хIамаш дикагIа хьувкъийтара, чуйоагIаш йоле юртбоахама продукци сихха алсамъяккхара, колхозийи совхозийи экономика чIоагIъяра йола Iалазьмате йоккхий торонаш.

Цу торонех биззза пайда эцилга, лаьттан хIара гектара тIара шунгара даккха йиш мел йола беркат хьадоаккхилга — цунах хул кхашкарча балхашта интенсификаци елга, из да республикерча ялаташ кхедерашта хьалхашка лаьтта сийлахьа декхар. Из ба лаца бёза керттера викъ.

А. ТОЛУБАНОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР Статистически Управлене начальника заместитель.

ВОРОНЕЖ. Юртбоахама Iилмай докторга профессорга П. Г. Адерихина хьалхе а болаш 900 эзар гектар лаьттанна тоахкам белга чакхдаьккхар сихха Воронежски университета почвоведение кафедра боллай коллективо.

Краснодарски Ставропольски краяй, Ярославски, Тамбовски, Волгоградски областий колхозийтен совхозаштен 153 почвенни картен 230 агрохимически картограмман оттаьд. 1964-ча шера кхи а 900 эзар гектар лаьттанна тоахкам бе а минеральни удобренеш беркатегIа хургйолча тайпара юкъехувлара хьахкехьа юрташкарча къахьегамхошта чIоагIа пакъьаргйола рекомендацеш яла а лаьрхIад Iилмахоша.

СУРТА ТIА: Краснодарски краяйи почвенни карташ оттадеш болаш профессор П. Г. Адерихин, почвовед А. Г. Федодеева, лаборант Г. В. Долгих.

А. Зенина сурт.

ТАСС фотохроника.

ЭКОНОМИКА АЙЕШ ЛАТТ

1-ча Мая цIерах йола колхоз Грозненски производственни управленера боккха боахам ба. Аьча кхоачамба, алхха цхьан 1963 шера 3000 тонн план йолча метте, колхозо паччахьалкхенга 5340 тонн дикача ялата екха хилар. Юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара пига даьккха кIа 21,7 центнер да, мукх — 20,8 центнер, горох — 20 центнер.

Доккхий толамаш даьхад баьца дааращ деладеча ништа Туплицинас, Мацука, Черниковас, кхычар. Цу бригадашка хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача даьха баьца дааращ 200 центнер совгIа да.

Дика къахьийтад паччахьалкхенга цхьа миллион дийлIаь эзари фуъ а декха шоай декхараш ханал хьалха кхоачашдаьча колхоза коа тIара оалхазараш леладераша а. Укх шера колхозе гулдаь деррига фуаш 2 миллион гаргга да. Заречная Александра цхьан бригадо гуллаьд 1 миллион 150 эзари фуъ, хIаьта Балакшина Мариям Курносихина Марийн сайна болча коа тIара оалхазараш леладераша хIара яххача котамгара 150 фуъ гулаьд.

Укх тIехьарча хана нахацара партийни организаце бухзам чIоагIбар а юртбоахама продукци дикагIа яккхарен экономика дIахо айярен задачи кхоачашъяра дахьъе партийни лоархIам лакхбар а дукха 7 партийни группа аIашагIъеллай колхозе.

Опыт йолча кадрашка чIоагIъьлай шурий-товарни ферма. Цига заведуюшелла хьожавань колхоза парткома член вола нов. А. И. Мальченко, МТФ зоотехникалла чIоагIъяь нов. Ахвердова Александра.

Же товарни ферма чIоагIъяр дукха цун заведующелла вахийтав колхоза парткома член нов. Миникалов.

Хьакхий-товарни племенной ферма болх дукха а дикагIа тоабелар коммунист Шнышко Дмитрий Фомич цига заведующелла вахийтача тIехьагIа.

Колхоза экономика чIоагIъяр дукха дукха болх бу колхоза правлене. Укх шера колхоза МТФ а, СТФ а хьалъьый дукха хьайбай помещенеш, хьалъьый доахан детта зал, 32 Iатта моттиг йола «Елочка» яха доахан детта установка аIашагIйоллаш латт цу чу. Шура луш долча хьайбай боахам дикагIа долча деттача доаханца чIоагIбар дукха племенной фух дола 175 шинар айцад колхозо.

Вай мехкага хIанза, «Корниш» яхача кердача фух йола котамаш лелие кхерандзар укх шера 1-ча Мая цIерах йола колхоз. Уж хIанз дика хьа Iемий, мехкага а яьнай, фуаш де а йолаенай.

Боахама экономика айяра хьалха йола фактор я хиш леладелга. 1964 шера чуэцаргдолаш колхозо укх шера гурахьа 4312 гектара тIа — дIадахача шерарчул 806 дукхагIа — дIадийнад чIоагIа хьувкъаш долча «Безостая-1» яхача сортах дола кIа. 900 гектара тIа суперфосфатаца минеральни подкормка яьд, хIара гектара тIа 2,7 центнер а йолаш. ХIанз вертолетана аммиачни селитр тохаш латт, хIара гектара тIа цхьа центнер а йолаш. ХIанзале подкормка яь яьнай 720 гектар. Колхозе укх шера ерригa подкормка ергьараш 2500 гектар я.

БIаьстан юкъе дIахоргйолча культураша 3450 гектар хиь аьхай, хIаьта цу тIа дIахоргьа эгара дикагIа хьувкъаш йоле горох, сорго санна йола культураш.

И. ГОЛУБЕНКО,
Грозненски производственни колхозийи - совхозийи управлене парткома инспектор-парторганизатор.

ДИКА ХЬОКХАМАШ

Наьсарен производственни управлене «Ингушский» совхоза механически мастерскеяшка дийнахьа сарралца вIалла лаьгIлац болх, дика дIахьу укхаза юртбоахама техникана ремонт елга. 4-ча квартале ремонт е езар 27 трактора. хIаьта механизаторша хьинаре къахьегарах, кхетамца а дика а болх вIаштIехьбаккхарах карагIдаьлар 34 трактор тоае.

Январе планах тоае езар 9 трактор мара йоацача хIанзе а тоаьй 11 трактор, ремонт яь тахан-кхоана араергйолаш кхы а кхо трактор я. КПСС ЦК Пленума сийна февраль бутт боалехьа ерригача тракторашта ремонт яь яккха лерхIаш ба совхоза механизатораш.

Укхаза дикагIа къаьхет слесараша А. Алероева, И. Саутиева, С. Картоева, ништIа кхычар а.

П. АМИРОВ.

ГЕКТАРА ТIАРА— 200 центнер хьажкIий

Мехкарча цIа хевча хьажкIаш лелаераша мошагIе а хьахеккхад, хьажкIаш — боарам боацаш дукха торонаш йола культура хилар. Цхьабакъда, ништтал лакха хьувкъамаш ши-шегIа хулаш дацар. Уж даьхад хьажкIаш агротехника лакха йола культура хилар бахьан долаш, кхашка биззача боараме минеральни а тоъал дукха органически а удобренеш ехкарах.

Минеральни удобренеш, гербицидаш, микроудобренеш, ядохимикаташ дукха а дукхагIа яхаран тIа-тIа дукхагIча боараме уж юрта боахама тьалраш тIаерзаль йолча вай карте Центральни Комитета декабрьски Пленума решенеша йоккхий торонаш ду юрташкарча къахьегамхошта.

Укх тIехьарча дит шера Каргалински сортоиспытательни участке итт гаргга тайпа хьажкIий сорташте тоахамбир оаха уж ялатийна лаьрхIа, доакъарийна лаьрхIа, шера цхьа цхьа культураш чуйнача кхашка шозлагIа дIа а юаш. Ше толашагIа хилар хьахьекхад «Днепровский-90» яхача хьажкIий сорто. Цу сортах йола хьажкIаш аIашттa кхаь шера хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 120 центнер ялар. Из хьувкъам бакка аIаштIехьдаьлар укх тайпара агротехнически мероприятеш кхоачашъяр бахьан долаш:

Апрель бетта шоллагIа декада чакхйоаллаш. кхоалагIъяр йоладуш хьажкIаш дIае доладалале хьалхагIа лаьттанца тIоадал сецаргйолаш кхашка хий диллар оаха. Цхьан гектара тIа дохийташ хинчача хиш боарам 1000 кубометра лакхагIа бацар. Лаьтта лоасардахерга хьежа цкъа из зоаа дийн, цул тIехьагIа дIаюара хьажкIаш. ДукхагIча хана вай бетта шоллагIча декаде дийн доалар уж балхаш. Лаьтта кийчча хана, вешта аьлча, хьажкIаш дIае йолалуча хана. хIара гектара тIа лоархIаш 2 центнер суперфосфате 1 центнер аммиачни селитра тохар.

Оттабьча боарамах дIайийна хьажкIаш тIаьнча хIара гектара тIа 40—42 эзар гIадам хулар.

ХьажкIаша дегI даьхача хана кхозза хий дуллар оаха укх хенашка:

Хьалха дуллаш — 9—10 лорд яьча хана;

ШозлагIа дуллаш — ха бакхале хьалхагIа;

КхозлагIа дуллаш — томар тIа фийт хила болалуча хана.

Хьалха дулла хиш диллалехьа хIамашта ер йола подкормка лоархIаш хIара гектара тIа кхы а шинна центнер суперфосфати ахьаца центнер аммиачни селитраи тохар. ХьалхагIа а кхы дIахо а дуллача хиш боарам яхьан гектара тIа 800 кубометргара 1000 кубометрга кхаччалца хул.

Кхаш оасарах цIена хилийтар дукха юххьанна, вешта аьлча, мугIарашта юкъе механизмаш лелае йиш мел йолча хана, кхозза культиваци йора оаха мугIарашта юкъе. Оасар дIадаккхара гербициех пайда дукхагIа эцё, хьалача а оасарле йоацача а къахьегамах мукъабоахаргба хьажкIаш лелаераш.

ХьажкIаш кхоача агротехника из схема а лелаеш, лакха аьннача тайпара, хIара гектара тIара юкъера лаьрхIача 120 центнер фуалъьхха хьажкIаш яьлар. Тиркал декъарча лаьтташка из геттара лакха хьувкъам ба. Кхы лакхбе йиш йоацаш бий из? Бац. ХIана бац вай дувцаргда.

ХьажкIаш дегIа ништа ух даьи гуш долча тхона гора хIара хьажкIа кенах шиннша хьажкIа лета хилар. Цхьабакъда, шоллагIа йола хьажкIа лерттIа дегI дахьаш хилацар. Цуй маIан дар, хьажкIа хьахиларан фийт бхазаран лаьттанцера хьоввал хьалъоэа ниа боекаш хьажкIа гIадам хилар. Низ тоъацар лаьттанца йоана хьоанал оаваша гIадама хьаллуш ца хилар бахьан долаш. Цу гIулакхо тхога хьахьекхар хьажкIаш дукхагIа хьувкъаяра хIара гектара тIа 4 центнер суперфосфата 2 центнер аммиачни селитри кIезига хилар.

КПСС ЦК декабрьски Пленума исторически решенеш чакх а йоахаш, оаха тхоаьта хьалхайиа декхар оттадир укх шера хIара гектара тIара фуалъьхача хьажкIий 200 центнер яккха аьнна. Лаьттанна обработка ярен тIаьннача хьажкIашта гIулакх дарва схема хьалхагIе ше хиннача тайпара юс. Хувцалургда нишка тохаш йолча минеральни органически удобренеий боарамаш а уж лаьттах тохара бокъонаш а. Кхича дешашца аьлча, хувцалу кхашта химизаци яра гIулакх.

Минеральни удобренеш мара тохаргйоацача кхашка хьажкIаш дIаеле хьалхагIа хIаре гектара тIа 4 центнер суперфосфати 2 центнер аммиачни селитри тохаргья, хьалхагIа цун 2 а вокхаш 1 а центнер тохаш хиннача метте. ХьажкIаш тIаьвнначул тIехьагIа подкормка еча хана тохаш йолча цу удобреней боарамаш хьалхагIа шоаш хиннача тайпара дуе. 2 центнер аммиачни селитре меттем 15—20 тонн шардаьна кхе дулларгда.

Семилетка ихелагIча шера «ихай аьла» дикагIа хьувкъаяра оаха эттара хьалха юкъейоахаргья НРВ (дIайийна хIамаш дегIаухийта мехкдаьттах яь вещество), полимикроудобренеш санна йола стимулятораш. Цу доалача хIамаша тхоаа торо лургья хIара гектара тIара ялат дукхагIа даккхара декхар толаме кхоачашде. ХIаьта из толам баккха лаьттуб дургбар хиш а а.

А. ШТЫРЛОВ,
Каргалинскерча дIадувча фуна тоаквенбечо участка заведуюш.

Агрохими Iомаю

Юртбоахама ерригa культураш укх шера дика хьувкъаяра тIагIертта къовсам лоттабу тха колхозерча къахьегамхоша. ХIара колхозхочо, хIара специалисто кIоаргга кхетадаьд дIайийна дIахаш дика хьувкъаяра масса а къахьегамхо агротехнически агрохимически гIулакхаш довзаш хила везилга. Цудухьа тха кхаш. карча къахьегамхоша боннача безамца дIайолаьтай агрохимически кружокашкара занятеш.

ХIана тха юртбоахама артеле кхаь кружоко болх дIабоалабаь. Цига дешa ухаш бIаь совгIа саг ва. Масала, агрохими говзалаш Iомаечa кружоке 35 саг ва: комплексни бригадий бригадираш, агрономаш, бригадирий помощникаш. хьажкIаш лелаеча звеноштa керте латтараш.

Хиве хьакъехьара кхетамаш шердар дукха оаха тхоай звенатешка къамаьлаш де яьех юкъерча школа хьехархой а. Масала, хIанз дукха ха йоацаш боккха чулоацам болаш дика къамаьла лекц йийшар «ТIехьарча хана химена кораь говзалаш» яхача дешах Калиновски 11 шерарча школа хьехархочо Валентина Ивановна Вабенкое. «Хими юрта боахаме» яхача тема цу школе биологи хьехача хьехархочо Надежда Андреевна Рункоеськая йийшача лекцех а дукха хIама кхетадир кружокерча ладувгIараша.

Цу кружокаш совнагIа боккхаь аIашагIъеллай кхашка хий декхара гIулакхаш Iомадеш йола группа. Цига хий дехкара говзалаш наха хьехаш, хий дехка уж Iомабеш ва колхоза гидротехник Николай Григорьевич Бочаров. Ништта цуна лекца ешаргья производственни управлене инженера-гидротехнико Николай Иванович Лаптева а.

Ништта аIашагIъеллай колхозе механизаторски хIараш хийцца кружок а, 35 саг ва цу кружока занятешка ухаш.

Балха говзалаш Iомаяриа цхьана чуйина кхашка дIахкухьаш доах тхо моттигерa удобренеш. Фермашка доакъар хьатIа а кхухьаш, юхайолхача хана фермашкара кхо кхашка дIа а кхухьаш хаддаьна болх беш хIанз укх сахьате 8 агрегат а колхозе. Царех къаьстта оасаре болх беш я цхьоалагIча комплексни бригадера Алексей Пашина агрегат.

ХьажкIаш, хоартолаш, горох дIахоргйолча кхашка дIаналехьа а йах эзар тоннал совгIа шиф. даьнна кхо дIадихьад.

КПСС Центральни Комитета Пленума сийна къахьегама вахта а этта ерригa юртбоахама культураш дика хьувкъаяра чIоагIа хьинар дикх а дахь къахьегам ба тха колхоза ялаташ кхедераш.

Г. ЮЗБАШЬЯН,
Наурски производственни управлене Ленина цIерача колхоза керттера агроном.

КЕРДАДАР—ВАХАРЕ

Шерачаре шарага дукхагIа йоахо ю Коммунистически парте юрта боахам кхы дIахо а дегIабоалабара. Юрта боахама дешай парте еш йола йоахо къаьстта дика цу хIанз. Хьаэцаргья вай «Победа» яха тха колхоз. БIаьн тоашаш минеральни удобренеш кхаьчай боахамгIа. Гурахьа йийнача культурай масс ехк эзар гектара хIанзлехьа а подкормка яй. КIа тешшаме дика хьувкъийтара лаьрхIа еллай колхозхоша кхалгIа да из.

Кхы а дукхагIа дIаьсти йоаллашехьа де дезаш тхона тIалатта балхаш. Колхоза складашка 4 эзар совгIа тонн аммиачни селитри суперфосфати я. ХIа аьнна кхашкара бIаьстан балхаш дIадолалушшехьа а гурахьа йийнача культурашта подкормка еш баьца даараш дIадувча лаьттанга минеральни удобренеш дIакхачийтен езаш я кхаь тракторни бригадай коллективаш.

Балхаш дукха да. Керттердар да лаьттанга удобренеш ханнахьей нийсса дIакхоачийтилга. БIаьстн хIара сахьат лоархIаме да, Йолаш йолча тукови сеялкашца нззал болх сихха баьбаккха йиш хургьац. ХIана? Селлкаш кIеанга хиларахн цар къахьегама оасарле лола хиларахи. Цудухьа колхоза механизаторашта лаьрхIар кхашка минеральни удобренеш тувса агрегаташ шоаш хьае. Цу тIа а чIоагIлеш, тешаме, оасаре болх беш хургья уж агрегаташ.

МоллагIа а керда хIама дIадолалича де дезараш дукха на хулий. Дукха балхаш де дийзар тха минеральни удобренеш тувсарг хьееш. Ставропольски краерча «Обыльный» яхача совхозе удобренеш тувсарг йий аьнна, газеташ тIара хьа а хайна, цунга хьажа ваха цу совхозе хилар со. Цхьабакъда, из удобренеш дIатувсарг дукхха а кхоачембоацараш доахкаш яр. Цунах кхоачем а ца беш, толашагIъяр лоахаш вай республика Шаьла производственни управлене «Джалка» яхача совхозе а хилар со. Цигарча механизаторашта хьаьь удобренеш тувсарг дикагIа яр, цхьабакъда, кхоачамбоацараш-м цунах а доахкар.

Оахош удобренеш тувсарг ништа а сенах а йир дувцаргда аз. Из болх бе болабелар Василий Сергеевич Некрасов верте латтача № 3 йолча тракторни бригада механизаторашш, колхоза электросварщикаши, газосварщикашa. ЧIоагIа безам тIабаха бир цар из болх.

РПМ-2 яха удобренеш тувсарг эрге а яьккхе хьийир из механизатораша. Эттара хьалха оаха хьаьеккхар цун кузови керттера транспортери. ТIаккха бархI дохйма сомали йиъ метр дIоахали дола турба еллар удобренеш тувсарга ремапа. ТIаккха цу турбах газосваркаца 100 миллиметр шерен 3.000 миллиметр дIахьен кор даьккхар. Пхе коггаро дIа а къуалаш, болх беча хана аргIа хьа а деллалуш да цо кор. Цу корех турба чу хьачуух удобренеш. Турбена чухь цун йоахкада шнек оттаьй болх ца беш телха латтача СРМ-8 яхача комбайнах хьа а яьккха. Полшинкаш тIа гобоах шнека.

Турба тIа оттаьй кхо тонн удобренеш чухожаш йола бункер. Лохехьарча оагIорахьера лоала а яь турбана IотIачIоагIьяй бункер. Цул совнагIа сабаргашца ремнина а дIатIачIоагIъю из бункер.

Бункер болата листех хьаьй. Хоттамаш электрически сваркаца даьд. Цу бункер чу IочуйохийттI удобренеш. Болх беча хана бункер чура турбах даьхача IургашкагIолла шнекага кхоач удобренеш. Вай дийцача корах удобренеш дIайоарждачa бердаги йолх удобренеш.

ОКП-15 яхача пайдана йоацаш телхача опрыскавателах берд ба оаха оттабаьр. МТЗ-8 яхача тракторa редуктора гIоьра тIа оттабаьб берд. Минута 520 гобоаккх бердо. 15 метр шера кха чу а лоацаш цу бердо дIатувс удобренеш.

Бункера хьалхашкахьа распределительни коробка оттаьй. Хоаш да, берда тIа удобренеш хьетелача шнека кIезигагIа гобаза безалга. Цу коробка йиш хулийт цо боахаш бола го эшшача бoараме хилийта. Балха пайдане а йоацаш тIера дIеньхача машиней оатхадаш я удобренеш тувсарг хьееш дIа мел яхараш.

ХIанз дукха ха йоацаш хьажар тхо оахош хьаьньча агрегато удобренеш дIа ништа тувс. цо болх ништа бу. ВIалла тхона цаметтача тайпара дика бу цо болх. Хьае атта, балха тешаме, хьабу болх оасаре болаш я из. Аьхха цхьан сахьата гурахьа дIайийнача культурай 9—10 гектара подкормка е йиш хул цунца.

Нагахьа санна тукови сеялкашца удобренеш товсаш хилча веданашца е бахьанша дIачуехха езаш хул уж, хIаьта оаха хьаьньча удобренеш тувсирга бункер чу уж моллагIча механически погрузчикаца дIачуехха йиш я. Сеялка чархаш аьшна яле, удобренеш тувсирга чархаш хьамча я. Йолче, «Беларусь» яхача трактора тIехьа йийзача сихха а лелаеш болх байта йиш я цунга. Цу хIамашa йиш хулийт къахьегама оасарле чIоагIа даккъе.

КхоалагIча бригада коллективо хьокхамца цу тайпара удобренеш тувсиргаш хьае болабеннаб ахьоалагIчен шоллагIчен тракторни бригадай механизатораш а. ХIанз укх сахьате тха боахаме кхоъ цу тайпара удобренеш тувсирг я. Тхо бIаьстанга кийча да.

Кхашка минеральни удобренеш тувсиргаш хьаеш шоай берригa итт, хьинар, кхетам дIа я луш къаьстта дика къахьийгар тха механизаторашa нокхъостешa В. П. Ермолова, И. Н. Бугаева, Н. И. Трибунцова, И. Н. Огаркова, ништта кхычар. Толаме чакхдаьлар оаха дIадоладаь из дика гIулакх.

КПСС ЦК феврале хургйолча Пленума оаха луш дола совгIат да из.

В. ЖИДКОВ,
Сунженски производственни управлене «Победа» яхача колхоза механик.

Сурта тIа: удобренеш туса кердa агрегат.

МЕХАНИЗАТОРИЙ ТОЛАМАШ

КПСС ЦК декабрьски Пленума решенеш кхоачашъеш хьинаре къахьегаш ба Урус-Мартана производственни управленерча «Лермонтовский» совхоза йиъалагIча отделенера Чагаев Имрана кулгалдеча тракторни бригада членаш. ХIара дийнa 13—14 рейс ю моттигера удобренеш дIакхухьаш бригада дикагIйолча механизатораша Эдисултанов Мусас, Джабраилов Леьчас, Цугаев Таьас, Висултанов Юнуса, кхычар а. Цар лерхI хIара гектара тIа 10—15 тоннал кIезигагIа йоацаш моттигера удобренеш яха.

Ништта хьинаре къаьхет бригада механизаторaша юртбоахама техника тоаеча а. Цу балха ихьо хьинаре дикх лоаш Ухигов Вауда. ДIахаа IаламаIе. Цар счёта тIа тоадаь дукха ноларaш, махкаш, культиваторaш, кхыйола инвентарь я.

Бригада механизаторaша шоай толамаш февраль бетта хургйолча КПСС ЦК Пленума хетадаьа.

М. ЗАКИРОВ.

БАШХА-ДИКА ВИТАМИНАШ

(Йистедоалар. Доладур 1-ча оаг1о т1а).

г1а а маьха дарег1а а хиларах. Концентрированни доакъарий цхьан тоннах тоха еза 50 миллиграмм B_{12} яха витамин увш йола ах килограмм екъа биомасса. Массанахьа я д1аккоачаргйолаш из ах килограмм доакъарий тоннах д1азе хьажал шо. Кхы тайпа да г1улакх, нагахьа санна коача биомасса тохаш хилча доакъарий тоннах тоха еза 100 литр биомасса. Иззал стимулятор доакъарех тоха башха хала дац.

Цхьабараш кхер, биомассе д1аккхухьача хана препарата дикал эшаялар. Ишта кхерилга корта болаш дац. Биостимулятор д1аккхахьа йиш я аьнка бешкашка е цистернашка а ювтташ. Температура (дукхе йоккха йоацача шелалгара +60 градусага кхоачаш) лакхен лохен хиннаяр аьнна биостимулятора новкъа яц, ший дикал шин х1иран чухь йоаш цо. Цу т1а а коача биомасса доакъарий тоннага д1абола мах, д1аккхахьарга бодар боацаш, беррига е 36 кепиг мара бац. х1аьта порошока хьисапераяр тохаш хилча — кхоза х1ана бодац аьнна дукхаг1а бода. Цхьабакъда, маьлха х1ал дукха лоаттае йиш яц из препарат.

Биостимулятор доакъарех тохача хана цун боарам мел хила беза боккъонца ха деза. Дукхаг1а тохе, пайдаг1а хургья яха правилаш лелае йиш яц укхаза. Боарам совбаьккхача цо пайда ца бала тарлу, т1аккха цо препаратах бола тешам боабу.

Хаттар. Цу башха-дикача веществах д1ахо дала тарлуш дола беркат малаг1а да?

Жоп. Дукха беркат да шуна даргдар. Шерагара шерага дукхаг1а хьергйолаш я из.

Тха завод Советски Союзе эггара хьалхара экспериментальни база я ацетонови производствера хьакъестача х1амаех биостимулятор яккхера. Тха торо я т1а-т1а дукхаг1а эшаш долча цу веществаца вай а доаллахарча а республикай хьайбай боахам укх шерре а бизза 1алашбе. Из кийчъяра технологи чоалхане яц, арахецарга мах дукха бодац. Коачача биомасса цхьа кубометр хьаярга 3 соми 60 кепиги доль, х1аьта екъача биомасса цхьа килограмм хьаярга — 2 сом.

Из в1алла а дукха дац. Биостимулятор д1атохача хана цунге кхы т1а а д1абодаш бола мах совг1е а болаш юхеметтаотт. Нагахьа санна хьайбашта доакъарца 50 кепига маьха биомасса елча, цун чотах кхы т1а а закхха йиш я (цхьатарра доакъараш е долаш) 18 килограммал к1езигаг1а доацаш дулх. Долче, ахча а доакъараш а кходерткхиларах шеко яц.

Маьхера вещество хадданза хьаяра процесс йизза кхраерзаьй оаха.

Хаттар. B_{12} яха биостимуляторащ д1аккхухьараш совбуьлий?

Жоп. Х1аа, совбуьл. Дикка дукхаг1а ба уж т1аккхухьараш. Нагахьа санна хьалхарча шерашка из препарат кхухьаш вай республике алхха «Победа» яха сунженски колхоз кхы массекх боахамя мара хин набене, х1анз биомасса кхухьаш я совхозаш «Гвардейский», «Горячеисточненский», «Герен», «Гудермесский», «Алханчуртский», «Ермоловский». Кирова ц1ерах йола сунженски колхоз, ишта кхыяраш. Тхога заказаш ду Къилбаседа-Х1ирашкахьарча, Гурзерча, Белоруссерча, Ростовски, Курганска, Московски, ишта кхыча областашкарча хьайбаш лeладераша. Из препарат ехаш дукха кхьхаташ ух Украиннера, Къулбехьен-Уральски совнархозера. Тхогара опыт а ийца биомассаш хьаелга в1ашт1ехьдаьккхад Латвия Киевски областех.

B_{12} яхача биостимуляторах доккха беркат доалаш хилар х1анз д1ахайнад Советски Союза дукхача моттигашкарча наха къулбехьера заьнна гаьнарча къилбаседе кхаччалца. Мамотта сихаг1а из препарат д1аяхьа г1ерташ бе берригаш а, х1ана аьлча хьайбай боахам хьалха баккха, юрта боахама химизаци интенсификаци яра, коммунизма материально-техническа база хьалъяра дие къе парте хьалхашка оттадаь деккараш толаме кхоачашде г1ерташ ба уж.

Цхьабакъда, цу маьхерча препаратаца хьаш доапаш ба вай республикера колхозийи совхозийи дукха кулгалхой. Из бахьан долаш 1963-ча шера х1айнхьача ерригача биомассех 65 процент гаргга Къилбаседа-Х1ирий мехко д1айнхьай х1аьта Нохч-Г1алг1айчен боахамаша йихьараш дукха а к1езигаг1а я.

Тамаш йолаш г1улакх да из Гаьнарча мехкашкара заявкаш ухийт, вах шоаш хьаух, х1аьта вай боахамий кулгалхошта из 1алаьмате доккха беркат доала препарат д1ахьо шоашта, в1алла шекало йоапаш пайда хургбола г1улакх де шоашта, яхаш хьестадала делахь. Масала, дорстаде хьайбаш чуувттадеш йолча Сунженски межколхозни пункта кулгалхоша чоагг1а дош денаалар производственни управление дерригача боахамашта а биомассаш д1ахьорга оаха, аьнна. Цхьабакъда, цар сихха дицалалийтар шоаш денна доса, заводе хьа а ца боаг1аш сайнаб уж.

Хаттар. Республикера хьайбай боахам дег1абоалабара биостимуляторах мамотта дукхаг1а пайда эцара фу эш?

Жоп. Эггара хьалха эшар да церех ниясса пайда эца хьайбаш лeладераш 1омабелга. Биомассех боала пайда фермай болхлошта д1абайзача цар кулгалхой бутаргбац из доккха беркат доалаш йола препарат массе хана а фермашка хулийтилга д1а ца дехаш.

Хьайбай боахама юкъе биостимулятор йоалалга керда г1улакх да. Анализаш е а опыташ уттае а декхарийла ба зоотехникаш. Хургдац аьнна хета йиш йолаш дац препарат юкъейоалаярах доала беркат х1анзалца довзаш долчуя а дика т1еххулга.

Юртбоахама производстве кердадар юкъедолалара г1улакх тесса леладерашкара чоагг1а жоп хьадеха деза ха хьат1акхаьчай.

Тха завода коллективах аьча, из карат1даьначох кхоачам а бaь 1е лерх1аш яц. Х1анз B_{12} яха биостимулятор еш хургйола промышленни цех хьалъяра проектносметни документаци кийчьеш латт.

Цул совг1а уханцига хьалъеш латт ацетона производства д1акъестача х1амаех доакъара дрожжаш бергбола цех. Белокаш хиларга диллача цена кхаь тонна ийсса я цу дрожжай цхьа тонна. Оалхазарашта тоссача доакъарех 3—5 проценти хьакхарчашта дуллача доакъарех 20 проценти дрожжаш техача дег1ага д1алахара дукхта а пайданаг1а хул доакъар. Цул совнаг1а B_{12} яха биостимулятор йоалла доакъар арахийца ца 1еш, B_2 яха маьхера витамин йоалла доакъар а арахецаш хургья завод. СССР 1илмай Академе А. Н. Баха ц1ерахча биохиме 1илмай болхлошца айхха буйзам а болаш лелаку оаха уж балхаш.

Укх деношка грозненцаша дика т1ейнаш Грузински ССР Къулбехьен-Х1ирий автономни области «Симд» яхача халкъа халхара ансамбль. Ц1а хеза ансамбль шоллаг1а енаяр вайцига, эттара хьалха из хилар 1961-ча шера. Сакъердаме а тайп-тайпара а халхараш юкъе долаш яр хьаьший программа.

Моллаг1ча къамак халхар дой а ца1 дар беагала — артистий лакхара говзал. Хьежараша къаьстта безаме т1ейнaр «Кагярхой ловзар», «Картули», «Парца» яха халхараш. Дукхаг1а дола халхараш оттадаьдар балетмейстераща Г. Тедеевен М. Шавлоховен.

СУРТА Т1А: ансамбла артистащ Хабалоыг1ар Нанеи Гайози «Картули» яха халхар деш ба.

Н. Кобиашвиле сурт.

«СИМД» МАШИННАЬКЪАХОЙ БОЛЧА

Гудермеса машиннаькъахой болча хьоашалт1а баьхка бар укх деношка Грузински ССР Къулбехьен-Х1ирий автономни областа халкъа халхарей илли пачхаьлкхен ансамбль. Ансамбла программаца дар х1ирий, эрсий, кхыча халкъий е доазол дехьарча халкъий а халхараш, ашараш. Гулбеннараша чоаг1а т1оараш деттарца т1ейнар ансамбла доакъошхоша даь Кавказа халкъий кадай халхараш.

Концерт йистедаьлча гулбенначар доккха баркал аьлар ансамбла, цар шоашта сакъердам барах.

Р. ТУРЛУЕВ.

Н. С. ХРУЩЕВА ПОСЛАНИ БИРМЕ КЕПА ТЕХАЙ

РАНГУН. 24 январь. (ТАСС). Дунен т1арча мехкий пачхаьлкхенашта (правительствашта) керте латтарашка 1963-ча шера 31-ча декабре СССР Министрий Совета Председатела Н. С. Хрущева яхьийтача послание ерригa текст къаьстта книжка а даь бирмански меттала араьккхай «Малхбоале» яхача издательствас.

Книжкана яьча дешхьалхен т1а белгалдаьккхад гуманизма идешца кулгах а деш, массане а деррига а гера д1алдакхахара хьаьъеххьара программа хьалхашка оттаьй Н. С. Хрущева, аьнна. 1964-г1а шу хьахуллаш цо юха а хоарх1амера предложени енаай. Оаха хьалоаш Советски правительствана керте латтачун послани, йоах дешхьалхен т1а.

Послани яйха а йоашаш, «Керда низ» яхача прогрессивни журнало шийн передовой статьи т1а кертаг1доах, Н. С. Хрущева хьалхешка оттаь территориальни къовсамаш машаре къоастадара принцип машар хьаштдолча халкъаште маьшшара я, яхаш. Тхо чоаг1а тийша да, кхайкаду журнало, Н. С. Хрущева послани дунен т1ом ца кулийташ юхатохара г1улакха доккха беркат даргдолаш х1ама хилараx, массане а деррига а гера д1адоаккхига 1алащдара деш из хилараx.

ДЖОНСОНА ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ

ВАШИНГТОН. 25 январь. (ТАСС). Пакаман Панамски канала зонах хьакъехьарча В1ашаг1кхийттача Штатий позицех заявлени йир пресс-конференце США президента Линдон Джонсона.

В1ашаг1кхийтта Штаташ кийча я, аьлар цо, «цхьаькха х1ама дехка а ца дехкаш, т1ехьа а ца тетташ йиззаа къайле йолашик обзор яра я» шин мехка юкъе эттача «дерригача г1улакхашка юхахьажара я».

«Тхо кийча да, — аьлар США президента, — дипломатически г1улакхаш юхаоттадаьчул т1ехьаг1а 30 ди даьлча, панамски официальни нахаца цхьан истола гонахьа 1о а хайша, вай мехкаш барта ца доаг1аш дола деррига дешаш хьадда къоастадара наькъаш лаха».

Американций оаг1онгахьара санна панамски граждани оаг1онгахьара а «т1ехдаьха г1улакхаши г1алаташи» хиннад, аьлар США президента. Цукца цхьана по бехкааа боахар, ховш махиллара, машарера панамски граждинаш топаш етташ боабаь американски б1у. Американски б1у «агрессена духхьале еш а бар», цар даьр «лорабелар духхьа даь х1ама а дар», яхаш къарлора из.

Партизанаш духьале еш ба

НЬЮ-ЙОРК. 24 январь. (ТАСС). Ца1-ах сахьат ха йоаккхаш къулбехьенвьетнамски партизанаша го бaь чуерзаяь лоаттаьй Камау яхача г1айрен т1ара йоккха юрт Нам Кан. ЮПИ яхача агентства беча хоамо маяхкара, цига хиннача довнах доладаь чудахийтад къулбехьенвьетнамски ха деш кола катер, ялх салте вийнав. Аьнеци шоашта духьала якхаллца йолча хана го д1а ца хецаш даьттар партизанаш.

Доазол дехьара

Кубайцара торговли хьаллоацаш

ЛОНДОН. 25 январь. (ТАСС). Кубайцера доттаг1ален г1улакхаш дег1адоалладаран торговли дег1айоалаяран новкъарле е В1ашаг1кхийтте Штаташ г1ертар — из в1алла аль доацаш. Англе г1улакхашта юкъе г1ертилга да, йоах «Дейли уоркер» яхача газета т1а хепа теха араьккхача Великобритане Коммунистически парте Политически комитета заявлене т1а.

В1ашаг1кхийттача Штаташе новкъарле ю английски промышленноста дукхача доакъошта чоагг1е эшаш боле болх царна хургболаш а английски кемашта мухь лоаттабергболаш а йола торговли лелаяра, йоах КПВ.

США Кубайна блокада оттае г1ертилга дунен халкъашта юкъера боккъонаш телхаяр а халкъашта духхьале яр а да. «Президент Джонсоната хьадехаиза даргдац Кубайна блокада оттае г1ерташ мел леладу г1улакхаш сецадолга, — йоах заявлене т1а. Вай хьашташа д1адел, шоашта мегаш долча хьалашке вай товараш эца безам болаш болча х1ара мехкапара торговли бувзамаш мамотта шерделга».

«Хьадда юхатоха деза США правительства приказах торговле даькье дискриминаци хьоарчае г1ерташ мел леладу г1уллакхаш», — йоах заявлена чакхйоаллача.

Кердача Инде чоаг1а доккхал деш предприяти я Советски Союза новкъосталца хьалъяь Бхилайски металлургически комбинат. Къамаш прогресси цхьана леладеча советско-индийски г1улакхех доала беркати хьахьокхаш я из, аьнна Бхилаих Инде премьер-министра Джавахарлал Неру. Неру аьначох, из завод «т1ехьа т1айоаг1ача хана хургйолча Инде предприятей образец» я.

Х1анз сихха хьалъеш латт завода шоллаг1а арг1а. Шоззен ахаззен совъяргья цун мощность, шера 2,5 миллион тонн болат душ а хургья из. Инде эггара йоккхаг1а йола металлургически комплекс хургья Бхилаих.

СУРТА Т1А: завода рельсобалочни завод.

И. Кравченкова сурт. (АПН).

ОБЩЕСТВЕННИ СОВЕТА НОВКЪОСТАЛЦА

Ворх1лаг1ча классе деша ваг1ар Виктор Н., во дешаш вар, харцахьа лелар, классе дисциплина телхайора, деша безам болаш вацар, цхьанне та лаьуг1ацар. Из бахьан долаш Грозненча 21-ча школера д1аваьккхар из. Виктора яна ера цу г1улакха новкъостал де аьнна советагара деха. Совета членаш школе бахар, кхьаьмлаш дир классерча дешархоаца, Виктораца шийца, хьехархоаца, школа директораца. Цул т1ехьаг1а шоайла дага а баьнна совета членашеа классерча дешархошеа лерх1ар педагогически коллективагара дийха а дийха Виктор юха школе чувоалаве аьнна. Классо деш делар могаш дола новкъостал цунна де, аьнна.

Ишта общественни совета новкъосталца школе юха чу а воалавь, хадданза новкъостал а деш деша волавалийтар харцахьа аьнна хинна к1ьник.

Укхаза юшар Грозненски № 5 йолча х1амаш тегача фабрика коллективо школе деша даг1ача шоай берашта боагг1ача тайпара коммунистически уйланца кхетам балара новкъостал де аьнна в1ашаг1ъелла общественни совет я. Шоллаг1а шу да совет дика болх беш йола.

...Х1амаш тегача фабрика коллектив, коммунистически къахьегама коллектив яха сийлен ц1и яккха къовсам лоаттабеш я. Цу хьакъехьа коллективо т1аийцача социалистически деккараш т1а белгалдаь да «Новкъостал де фабрика болхлойн г1улакхера бариинбераща коммунистически кхетам балара, уж бераш деша даг1ача школашца бувзам чоаг1обе», аьнна. Цудухьа в1ашаг1ъелла я берашца кхетама болх бара новкъостал деш йола фабрични совет. Совета членаш ба фабрика партийни, профсоюзни, комсомольски организаце викалаш, пенсионераш.

Совета керттера декхар да кхы чоаг1аг1а теркам т1абахийта берашта кхетам балара, шоллаг1ча шера уж классе чудусаргдоацаш царна новкъостал дар. Совето шийн болх д1аболабир берий учет ярца. 180-нел совг1а фабрика болхлой бераш дар городерча 40 школашка дешаш. Совета членаш цхьайолча школашка хилар, бераща, хьехархоаща, берий даьшца-ноаношца къамаьлаш дир. Хьехархоша чоаг1а могадир из г1улакх. Х1ара дешархочун дешарах а поведенех а характеристика елар школаша.

Совета членашта хайра шовзткъанел совг1а бер во дешаш долга, х1аьта царех цхьа ткъаьх-м кхьынегара класнега кхаччалца во отметкаш йолаш а дар.

Во дешаш дола бераш шоай даьца а наьнаца а к1ирандийнахьа фабрике хьа а клубаш х1аранеца къаьст-къаьста къамаьлаш а деш цо во дешара бахьанаш гучалаха болабелар совета членаш. Цул т1ехьаг1а фабрика директора ноa. Ваджанова дийцар царна фабрика балхах, цунка хьалхашка латтача декхарех, цига болх беш болча цар даьх-ноаноех, коммунистически къахьегама ц1е яккхара т1ехьа фабрика коллективо лоаттабеча къовсамах, дикаг1а болча, балха хьалха латтача болхлоех, моллаг1а болх беш вале а советски сага къахьегам мел сий долаш ба, х1аьта цунца дувзаденна д1ахайтар берашка цар во дешаш хилар, уж харцахьа лелар, классе уж чудусаш хилар мел чоаг1а ахь хетийт цар даьшта-ноаношта, берригача фабрика коллективана. Цу тайпара беча хьехамах дика новкъостал хилар, бераш дикаг1а деша доладелар.

Цул т1ехьаг1а каст-каста фабрике а клубаш берашта йоаийтар фабрика производство, болх беча дикача болхлошца в1ашаг1беттабелар. Берашта хьалхашка декхар оттадир: во отметкаш йоацаш деша, поведени дика хилийта аьнна.

Ишта ха а низ а ца кхобеш общественни совето бaь болх зехьа боацар. Цхьа дешархо мара шоллаг1ча шера классе чу ца вусаш чакхдаьлар спахкара дешара шу.

Керда дешара шу кхы а дикаг1а шийн болх в1ашт1ехьбаьккха, дахача шера хинна кхоачамбоацараш д1адаьха болабир шийн болх общественни совето. Общественни болх дикаг1а беча накаца чоаг1ийр совет. Совета председателлла хержар фабрика мотористка, шин бера-школьника нана, Маргарита Николаевна Ишенко, цун заместитель — хьехархо, пенсионерка Александра Васильевна Саввиная. Совето шийн балха план т1а белгалдир даьшца-ноаношца бе беза бераш дезале кхетадара хьакъехьара болх.

Нохч-Г1алг1ай Пачхаьлкхен педагогически института а школай а хьехархой новкъосталца даьшта-ноаношта йийшай «Дезалла юкъе берашта коммунистически кхетам балар», «Барт тайна дезал — берашта кхетам балара ларда», «Общественни — пайданера къахьегам берашта кхетам балара из мел лоарх1ам болаш ба», кхийолча темаех йола

Общественни совето лаьрх1а журнал леладу берий дешара г1улакхаш а даьша-ноаноша царна новкъостал миштта ду а д1ат1а яздеш. Хадданза бувзам лоаттабу совето школаца, классни кулгалхошца. Х1ара дешара четверть чакхъяьлча баьча балха итог ю, д1ахо бе безача балха планаш юкъаш в1аши д1агабувл совета членаш.

Школай педагогически коллективаша а берий даьша-ноаноша а дика кхетаду фабрике в1ашаг1ъеллача общественни совето бер боккха а лоарх1амера а болх хилар.

С. СУЛТАНОВ.

МАРЕМ — МАШИНИСТА Г1ОНЧА

Ха яха, ниисъенна саг я коммунист Докаева Марем. Х1аьта а шийна хьалхашка латта декхараш къонахчарна ниисса кхоачашду цо. Х1анз Грозненски депо машиниста г1ончалла болх беш я из.

КПСС ЦК февральски Пленума сийленца накъа якара денгара денга къахьегама толамаш совдоахаш къахьегаш я нов. Докаева. Накаца 1ымерза йолаш цо дика болх барах цун сийлу доноpча берригача болхлоша. Даим хьалха латтачарца я из.

Къилбаседа-Кавказа машиннаькъа б1аь шу дузача деп дукхаг1а шерашка къахьегама дика толамаш доахаш цо къахьегарах Нохч-Г1алг1ай Лаккхехьарча Совета Президиума Указах цунна Сийлен грамота еннай, аьнна хезача дог г1оздаьнна бокха кхаь хилар депо машиннаькъахошта.

Г. АНОХОВ.

А. В. ВИСАИТОВ

Хала лазар а кхийтта 1964-ча шера 24-ча январе кхелхав персональни пенсионер Висаитов Ахьмат Висаитович.

А. В. Висаитов ваьв 1904-ча шера Советское яхача юрта.

1926-ча шера Малхбоален къахьегамхой Коммунистически университет чакхъяькккхачул т1ехьаг1а белхтохамерча балхаш т1а хиннав А. В. Висаитов: ВЛКСМ обкома организаторски отдела заведующи, КПСС обкома агитпропотдела заведующе заместитель, парте Ведена окружкома секретарь, «Грознефть» треста управляюще помощник, Тирха дукъаг1а махкаьтта лехача района директор, КПСС Ачхой-Мартава райкома хьалхара секретарь.

1957-ча шера денз 1962-ча шерага кхаччалца А. В. Висаитов болх баьб Нохч-Г1алг1ай АССР моттигерча промышленноста министр волаш.

Шийн хозача г1улакхашца тхона дагара ца воалаш дукха ха йоаккхаргья Висаитов Ахьмат Висаитовича.

Новкъостий группа.

МАЛА Г1ОРГВА КОСМОСЕ

Саг вода космосе. Х1ана? Лехкаш йоацача аппаратий новкъосталца, сага кхетам т1а ца а оттабеш, ха йиш еций космосах ханза дарг мел доала х1ама? А, яц. Лехкаш йоацача аппаратий торонаш 1алаьчате йоккхий яле а, бизза аьттув луш яц, х1аьта лехкаш йоацача аппараташ т1ара приборашта х1анз т1ехьаг1а а ц1аккха дулургдац сага дулур. Приборашта гучадоаккхалу уж хьаьча наьха лаха безам болеш дар. Х1аьта цар сакхетам гаьнна д1аккхоачаш бац, дальттая т1ара д1абаьнна хиннабац уж ц1аккха а. Прибора низ д1аккхачаш, нагахьа санна гонахьара хьадаш цунна лаьрх1араштa ниисса деце.

Цудухьа дехкаш йоацача аппараташта т1еххьа хьалхаг1а СССР-ен цул т1ехьаг1а США-и космонавташ т1а а болаш спутникаш яхар сигала.

Х1анз, космос хараерзае йоалуш мара йоацача а космически кемаш мадарра аьнча экспериментальни долча а хана, космонавташ хоржилгeн кийчбелгeн дух т1а я валанза дола х1амаш дукха хилара чоаг1а чоалхане декхар да, бакъда, уж дух т1а валанза дола х1амаш т1ехь-т1ехьаг1а к1езиглуш-м доаг1а. Эггара хьалха космонавташ хержача а кийчбеча а хана царна фу дулу хьажарца дукхача хьоале хетаргахьа дора из г1улакх. Масала, 1959 шера хержача шоай космонавтий хьалхерча группана американски 1илмахоша хьалхашка оттадьараш 1алаьмате доккхий декхараш дер сигала ухаш сахьаташ дахара г1улакха. 3300 сахьатал к1езигаг1а йоацаш ха яьккха хила везар массе тайпа самолеташца а цу даьхье реактивнинчарца а сигала ухаш. Цудухьа «ханачу бола» космонавташ хоржа бийзар (юкъера ха 34 шу долаш), х1ана аьча кагийча наьха сигал ухаш уржал сахьаташ даьха хила кхургдоандаь. Т1ехьаг1а американцаш тийшар, сигала иха иззал йоккха опыт эшаш ца хиларах. Цунга а хьежа, 1963 шера космонавтий кхоалаг1а группа хоржача хана сигала иха даьха сахьаташ к1езигаг1а хулга могадир. Цу группах бола космонавтий юкъера лаьрх1ача сигала ухаш даьха сахьаташ 2300 мара дац. Кхоалаг1ча группера космонавташ юкъера лаьрх1ача хинна 31 шу даьнна ба. Х1анз эггара з1амаг1а волча американски космонавта (кхоалаг1ча групперча Рассел Швейкарта) ха 28 шу я, х1аьта эггара воккхаг1чун (хьалхарча групперча Джон Гленна) 42 шу я. Царна юкъера юкъ 14 шу да. Цхьабакъда, цар шиине а даькъа лаца деза т1ехьаг1а сигала ухийтаргйолча спутникашкен космически кемашкен.

Къонаг1а болча наха юкъера хержар советски космонавташ, цхьабакъда, сигала ахара опыт к1езиг-дукха к1езигаг1а хилаяро царна цхьаккха а новкъарле яйяр. Цул совг1а, советски космонавташа шоашта хьалхаша оттадаь декхараш т1ехдика кхоачашдаро цхьадолча даькъе дагадохийтар къонаг1а бола космонавташ хержилга а сигала ахара опыт йоккхаг1а хилийта ца г1ертилга а.

«Саг космосе» яхача американски программа кулгалхоша цхьаккха х1аман лоарх1ам баьбац. Уж космонавтах тийшабац, цунна спутник лехка ховрг ма дий аьнна. Спутникаш-м хьае оттаь ма хиннайй, сигала дозал доацача кхаьчача хана космонавтага спутник доаллалургйий ховш доацача хана а т1ехьа. Американски космонавташ тешамег1а хинна хиннаб американски спутникий автоматикал. Цул совг1а, в1ашт1ехьйоацача автоматико цхьаза космонавташта новкъарле ый кема царга шоашка лехийтара. Масала, 1963 шера «Меркурий МА-9» («Фейт 7») яхача спутникана сигала а ваха. Гордон Купер Лаьттанна гонахьа т1еххьара гонаш доахаш волча хана орбита т1ара хьавоала операцеш лерраг1а лелийташ йола автоматически устройство болх беш хиинзац. Уж операцеш лерраг1а лелийта кулгаца ниисде веннав космонавт, цхьабакъда, лер т1ара яьнача цу устройства из де в1ашт1ехьдаанийтадац цун. Цу лер т1ара яьнача устройства дукха ха йоайяр, йоккха сагото т1аккхоачийр Куперин лаьттан т1арча операторашкен. х1аьта а в1ашт1ехьдаьлар цар лерт1аръяьнна устройство «йоацаш» а шоай болх чакхбаккха, х1аьта Купера кулгашца 1алашдир иньрна спутник орбита т1ара хьайоаккхилгeн лаьтта йоссаелгeн.

Лехкаргйолаш х1ана хьае лерх1ача «шоллаг1ча йоахалерча» спутникашка «Джеминай» яхача спутника космонавта дикка доккха даькъа хьожадаьд уж лехкара г1улакха, х1аьта х1анз шийн де т1ама а доацаш автоматий дукъах вися хила везаш вац из.

Советски космонавташта ниисъеннаяц телха оборудовани. Шоашта еннача программата хьежжа дийхад цар шоай кемаш.

Х1анзара космонавташ уж космонавташ-пилоташ ба. Цхьабакъда, цхьан хана, эргадаьха дукха нах чуховша моттигаш а йолаш дола космически кемаш хьадаьча хана, космонавташ-пассажираш хургба. Уж хургба х1анз форда т1арча кемашкен самолеташкен 1илмахой Антарктиде кхоачабеш санна, космически кемаша орбитальни станцешка, бетта т1а а планеташ т1а а цига 1илмаш тохкамаш дара кхоачамбергбола 1илмахой.

Гучох, космически наькъа болхаш бола хьалхара 1илмахой мел аьча а пассажираш хинна ца 1е мег. Пилотех 1илмахочуни шинне а декхар цхьана кхоачашде дезаргдац цар. Цу тайпара декхараш цхьана тарде кийчлун ба х1анзле а дениз. Масала, лакхе вай белгалъяьча американски космонавтий кхоалаг1ча астронавтика а х1аьта иштта ракетни авиационни техника а даькъера говзалаш йолаш бола цхьа доктори 1илмай ялх магистри (т1еххьара бараш СССР-ера 1илмахой кандидаташ моргаш) ба.

Юрий МАРИНИН, АПН 1илмай обозреватель.

Редактора зам. А. А. МЯКИЕВ.

КПСС обкомо, Нохч-Г1алг1ай АССР Лаккхехьарча Совета Президиумо, Министрий Советов чоаг1а новкъа а долаш кхаьхар д1ахойт персональни пенсионер

ВИСАИТОВ АХЬМАТ ВИСАИТОВИЧ

х1аьта цун дезалашкеи доттаг1ашкеи чоаг1а ходам а бу.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ц1еча фронтовиний улица, 15, Телефонаш: редактора зам. — 2-07-01; бехктохкама секретара — 2-45-48; партийни вахарех, промышленних, юртбоахамех, кисьайн отделий — 2-25-72.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15, Телефоны: зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революци проспект.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции.

СФ02027 Заказ № 481.